

UNIVERSAL
CONFERENCE

**CONFERENCE ON THE ROLE AND
IMPORTANCE OF SCIENCE
IN THE MODERN WORLD**

UNIVERSALCONFERENCE.US

CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN
THE MODERN WORLD

VOLUME-1, ISSUE-7

Editor in Chief

Dr. Rajeev Ojha - Interdisciplinary Research in Basic Sciences, Jamia Millia Islamia, New Delhi -110025, India

Editorial Team

Sunita Sarawagi - Indian Institute of Technology Bombay, Mumbai, India.

Dr Manjunatha LH - Professor, REVA University, INDIA

Asish Bera - Edge Hill University, UK, BITS Pilani, India

Dr Sunildro LS Akoijam - Assistant Professor of Management, North Eastern Hill University, India

Madan Mohan Singh - Professor of Mathematics, North-Eastern Hill University, Shillong, India

Dr. Anupam Singh - Associate Professor-CSE, Graphic Era Hill University Dehradun, India

Dr. Sargam Bahl Walia - School of Management, Graphic Era Hill University, Dehradun, Uttarakhand, India

Narayan Pradhan - Indian Association for the Cultivation of Science

Ashok Kumar - Kumar Associate Professor E&CE National Institute of Technology. Hamirpur, India.

Anjali Pal - Department of Civil Engineering, Indian Institute of Technology Kharagpur - 721302, India.

Rajnish Joshi - Professor of Medicine, All India Institute of Medical Sciences, Bhopal, India

Mukul Kumar - IIT Mumbai (India); Meijo University (Japan); HEG Ltd. (India)

[Prof. Kuruvilla Joseph](#) - Indian Institute of Space Science and Technology (IIST)

[Prof. Yogesh C. Sharma](#) - D.Sc., FRSC, FBRS, FIAPS; FISEES, Department of Chemistry, Indian Institute of Technology

[Professor Indra Mani Mishra](#) - Indian Institute of Technology (Indian School of Mines), Dhanbad; Formerly at India

LANGUAGE CHANGE AND EVOLUTION: THE HISTORICAL DEVELOPMENT AND MODERN TRANSFORMATIONS OF THE ENGLISH LANGUAGE

Mamasoatova Sevara Pulatovna

A student of Termiz state pedagogical institute

Abstract: This thesis investigates the historical development and modern transformations of the English language, exploring how it has evolved from its early forms to its contemporary usage. By examining the major phases of English language development, including Old English, Middle English, and Early Modern English, as well as recent linguistic changes, this study aims to provide a comprehensive understanding of the processes driving language change and the factors influencing its evolution in the modern era.

Keywords: Language change, english language, historical development, old english, middle english, early modern english, modern english, language evolution, sociolinguistics, globalization, technological influence, language contact, dialects, language variation

INTRODUCTION

The English language has undergone significant transformations over the centuries, influenced by social, cultural, and political factors. This thesis explores the historical evolution of English, analyzing key stages of its development and the modern changes affecting its structure and usage. The study aims to elucidate the mechanisms of language change and the implications for contemporary English usage.

Methodology

1. Historical linguistic analysis:

- Textual examination: Analysis of historical texts from different periods of the English language to trace changes in vocabulary, syntax, and phonology.
- Comparative study: Comparison of Old English, Middle English, and Early Modern English with contemporary English to identify patterns and trends in language evolution.

2. Sociolinguistic analysis:

- Language variation: Investigation of regional dialects and sociolects to understand how contemporary English varies and evolves in different contexts.

- Language contact: Study of the impact of contact with other languages and cultures on the development of modern English.

3. Theoretical framework:

- Language change theories: Application of theories related to language change, including natural language evolution, language contact, and sociolinguistic factors.

- Modern linguistic trends: Examination of current trends in English usage, including the influence of technology, globalization, and language policy.

Findings

1. Historical development:

- Old english (c. 450-1150): Early form of English influenced by Germanic tribes, characterized by a complex system of inflections and a largely Germanic vocabulary.

- Middle english (c. 1150-1500): Period marked by significant changes due to Norman influence, leading to a simplification of inflectional endings and an expansion of vocabulary through French and Latin borrowings.

- Early modern english (c. 1500-1700): The Great Vowel Shift and the standardization of spelling and grammar, influenced by the Renaissance and the advent of printing.

2. Modern transformations:

- Globalization and english varieties: The proliferation of English as a global lingua franca has led to the emergence of diverse English varieties, including regional dialects and international Englishes.

- Technological influence: The rise of digital communication and social media has introduced new linguistic forms and accelerated the pace of language change, impacting vocabulary, syntax, and usage patterns.

3. Sociolinguistic dynamics:

- Language contact: English has been shaped by contact with other languages, leading to the adoption of new words and expressions and influencing linguistic practices in different regions.

- Language policy and planning: Efforts to standardize and regulate English usage have impacted language evolution, including the development of standardized English norms and practices.

Discussion

The findings reveal that the English language has undergone profound changes over time, driven by historical events, social dynamics, and technological advancements. The transition from Old English to modern varieties of English reflects both internal

linguistic processes and external influences, including language contact and global interactions. Understanding these changes provides valuable insights into the nature of language evolution and the factors shaping contemporary English.

CONCLUSION

The historical development and modern transformations of the English language illustrate the dynamic nature of linguistic change. From its origins in Old English to its current global forms, English has continuously evolved in response to cultural, social, and technological factors. This thesis underscores the importance of studying language change to comprehend the complexities of linguistic development and its impact on contemporary communication practices.

REFERENCES

1. Baugh, A. C., & Cable, T. (2013). *A History of the English Language*. Routledge.
2. Hogg, R. M. (2002). *The Cambridge History of the English Language, Vol. 1: The Beginnings to 1066*. Cambridge University Press.
3. McCrum, R., MacNeil, R., & Cran, W. (2002). *The Story of English*. Viking.
4. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the Language*. Cambridge University Press.
5. Barber, C. (1997). *Early Modern English*. Edinburgh University Press.
6. Wells, B. (1982). *Accents of English*. Cambridge University Press.

**DIFFERENTIATED INSTRUCTION AND INDIVIDUALIZED
APPROACHES IN TEACHING ENGLISH
ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ И
ИНДИВИДУАЛИЗИРОВАННЫЕ ПОДХОДЫ В ПРЕПОДАВАНИИ
АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА
INGLIZ TILINI DIFFERENTIAL O'QITISH VA INDIVIDUAL
YONDASHUVLAR.**

Toshtemirova Dinora Kurbonazarovna

A student of Termiz State Pedagogical Institute

dinoratoshtemirova00@gmail.com

Тоштемирова Динора Курбоназаровна

Студентка Термезского государственного

педагогического института

dinoratoshtemirova00@gmail.com

Toshtemirova Dinora Qurbonazarovna

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

dinoratoshtemirova00@gmail.com

Annotation: This article explores the importance of differentiated instruction and individualized approaches in teaching English. By catering to the diverse needs, abilities, and learning styles of students, educators can create more inclusive and effective learning environments. Various strategies, including content differentiation, personalized learning plans, and adaptive technologies, are discussed to enhance student engagement and improve language proficiency.

Keywords: Differentiated instruction, individualized learning, English language teaching, student engagement, personalized learning plans, adaptive technologies, inclusive education

Аннотация: Эта статья исследует важность дифференцированного обучения и индивидуализированных подходов в преподавании английского языка. Учитывая разнообразные потребности, способности и стили обучения студентов, преподаватели могут создавать более инклюзивные и эффективные учебные среды. Обсуждаются различные стратегии, включая дифференциацию содержания, персонализированные планы обучения и адаптивные технологии, для повышения вовлеченности студентов и улучшения языковых навыков.

Ключевые слова: Дифференцированное обучение, индивидуализированное обучение, преподавание английского языка, вовлеченность студентов, персонализированные планы обучения, адаптивные технологии, инклюзивное образование

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz tilini differentsial o'qitish va individual yondashuvlarning ahamiyatini o'rganadi. O'quvchilarning turli ehtiyojlari, qobiliyatlari va o'qish uslublarini hisobga olgan holda, o'qituvchilar ko'proq inklyuziv va samarali o'quv muhitlarini yaratishlari mumkin. O'quvchilarni jalb qilish va til bilimi darajasini yaxshilash uchun mazmuni differentsiallashtirish, shaxsiy o'quv rejalari va adaptiv texnologiyalar kabi turli strategiyalar muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Differentsial o'qitish, individual o'qitish, ingliz tilini o'qitish, o'quvchilarni jalb qilish, shaxsiy o'quv rejalari, adaptiv texnologiyalar, inklyuziv ta'lim

INTRODUCTION:

The traditional one-size-fits-all approach to teaching English often fails to meet the unique needs of each student. Differentiated instruction and individualized approaches offer a framework for creating inclusive and effective learning environments. This thesis explores the benefits, methods, and implementation strategies of differentiated instruction and individualized approaches in English language teaching.

Differentiated instruction and individualized approaches in teaching English are essential for addressing the diverse needs, abilities, and learning styles of students. By employing a variety of instructional strategies and personalized learning plans, educators can enhance student engagement, promote equitable learning opportunities, and improve overall language proficiency.

Literature review:

Research indicates that students benefit significantly from teaching methods tailored to their specific needs. According to Tomlinson (2001), differentiated instruction involves varying content, process, products, and learning environments based on student readiness, interests, and learning profiles. Individualized approaches, as noted by Carol Ann Tomlinson and Marcia B. Imbeau, focus on customizing learning experiences to meet each student's unique needs.

Methods of differentiated instruction:

1. Content differentiation:

- Adapting the curriculum to include various texts, multimedia resources, and real-world materials.
 - Providing choices in reading materials and topics for assignments.
2. Process differentiation:
- Utilizing diverse teaching methods such as cooperative learning, guided practice, and independent study.
 - Incorporating tiered activities that cater to different skill levels and learning paces.
3. Product differentiation:
- Allowing students to demonstrate their understanding through various formats such as presentations, essays, and creative projects.
 - Offering multiple assessment methods to gauge student progress.
4. Learning environment differentiation:
- Creating flexible classroom setups that support group work, individual study, and one-on-one instruction.
 - Ensuring a supportive and inclusive classroom atmosphere.

Individualized approaches:

1. Personalized learning plans:
- Developing customized learning goals and objectives for each student.
 - Regularly monitoring and adjusting plans based on student progress and feedback.
2. Adaptive technologies:
- Utilizing educational software and online platforms that adapt to individual learning needs.
 - Implementing tools that provide immediate feedback and support personalized practice.
3. One-on-one instruction:
- Providing targeted support through tutoring sessions and personalized instruction.
 - Addressing specific learning gaps and challenges through individualized teaching strategies.

Case studies: This section will present case studies of classrooms and schools that have successfully implemented differentiated instruction and individualized approaches. Each case will highlight the specific strategies used, the challenges encountered, and the outcomes achieved.

Conclusion:

Differentiated instruction and individualized approaches in teaching English are critical for fostering an inclusive and effective learning environment. By recognizing and addressing the unique needs of each student, educators can enhance engagement, promote equitable learning opportunities, and improve language proficiency. Future

research should continue to explore best practices and innovative strategies for differentiation and personalization in education.

REFERENCES:

1. Tomlinson, C. A. (2001). *How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms*. ASCD.
2. Tomlinson, C. A., & Imbeau, M. B. (2010). *Leading and Managing a Differentiated Classroom*. ASCD.
3. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). Pearson Education.
4. Carolan, J., & Guinn, A. (2007). Differentiation: Lessons from Master Teachers. *Educational Leadership*, 64(5), 44-47.
5. Subban, P. (2006). Differentiated Instruction: A Research Basis. *International Education Journal*, 7(7), 935-947.
6. Hall, T., Strangman, N., & Meyer, A. (2003). Differentiated Instruction and Implications for UDL Implementation. *National Center on Accessing the General Curriculum*.
7. Gregory, G. H., & Chapman, C. (2007). *Differentiated Instructional Strategies: One Size Doesn't Fit All* (2nd ed.). Corwin Press.
8. Heacox, D. (2002). *Differentiating Instruction in the Regular Classroom: How to Reach and Teach All Learners, Grades 3-12*. Free Spirit Publishing.
9. Willis, S., & Mann, L. (2000). *Differentiating Instruction: Finding Manageable Ways to Meet Individual Needs*. ASCD Curriculum Update.
10. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching* (2nd ed.). Cambridge University Press.

1945 -1991- YILLARDA O‘ZBEKISTON SSRDA IJTIMOY TA‘MINOT TIZIMINING MOLiyALASHTIRISH MANBALARI

Allaberganov Ollabergan Arslanbekovich
Ma‘mun universiteti o‘qituvchisi

E-mail. allaberganov_ollabergan@mail.ru

UO‘K 902.2(575.171). <https://orcid.org/0009-0002-8596-0926>

Annotatsiya. Ushbu maqolada muallif tomonidan Sovet ittifoqi davrida O‘zbekiston SSR aholisining ijtimoiy ta‘minot bilan ta‘minlanishi va bu sohaning asosiy moliyaviy manbalari nimalardan iborat ekanligi yoritilgan. Shuningdek, o‘rganilayotgan davrda ya‘ni XX asrning 40-90-yillarda davlat byudjeti tomonidan ajratilgan mablag‘larning ijtimoiy ta‘minotning amalga oshirish mexanizmlariga yo‘naltirilishi tahliliy nuqtaiy nazardan o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston SSR, Xorazm, xalq xo‘jaigi, pensiya ta‘minot, qonun, qishloq, kolhoz, byudjet, moliya, nafaqa, moddiy–maishiy yordam, sog‘liqni saqlash.

Аннотация. В данной статье автор описывает обеспечение социального обеспечения населения Узбекской ССР во времена Советского Союза и основные финансовые источники этой отрасли. Также в исследуемый период, то есть в 40-90-е годы XX века, с аналитической точки зрения изучалось направление средств, выделяемых государственным бюджетом на реализацию механизмов социального обеспечения.

Ключевые слова: Узбекская ССР, Хорезм, народное хозяйство, пенсионное обеспечение, право, сельское хозяйство, колхоз, бюджет, финансы, пособие, материальная и бытовая помощь, здравоохранение.

Abstract. In this state, the author describes the social security of the population of the Uzbek SSR and the times of the Soviet Union. Also, during the period under study, that is, in the 40-90s of the 20th century, the direction of funds allocated by the state budget for the implementation of social security mechanisms was studied from an analytical point of view.

Key words: Uzbek SSR, Khorezm, national economy, pensions, law, agriculture, collective farm, budget, finance, benefits, material and household assistance, healthcare.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Ma'lumki, XX asrning 40-yillari o'rtalaridan 90-yillar boshigacha bo'lgan davrda O'zbekiston SSR aholisining ijtimoiy-iqtisodiy turmush darajasi bevosita ijtimoiy ta'minot bilan bog'liq ekanligi va ijtimoiy ta'minot davlat byudjeti hisobidan, kasaba uyushmasi, ijtimoiy sug'urtalar hisobidan moliyalashtirilgan. Ijtimoiy ta'minotga oid qonunlarda davlat byudjeti hisobidan sovet kishilarining turmushini yaxshilashga qaratilgan qator ishlar amalga oshirilgan. Bu davrda y'ani 1945-1991-yillar oralig'ida O'zbekiston SSR aholisi ijtimoiy ta'minotga ehtiyojning kuchayishi, ammo aholi o'rtasida ijtimoiy ta'minotdan foydalanishda ko'plab muammolar vujudga kelganligi, shuningdek, ijtimoiy ta'minotga oid qonun, qaror va farmonlardan aholining bexabar ekanligi oqibatida ijtimoiy ta'minot yordamlari tayilashda kamchiliklar kuzatilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD

(ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / LITERATURE REVIEW)

1945-1991-yillarda O'zbekiston SSRda ijtimoiy ta'minot tizimining moliyalashtirish manbalari alohida mavzu sifatida nihoyatda kam o'rganilgan. Sovet davriga oid "O'zbekiston SSR tarixi"[1], mustaqillik yillarida yaratilgan asarlar va tadqiqotlarda, jumladan, M.Matniyozovning "Xorazm tarixi" [2], Q.Rajabov mas'ul muharrirligida chop etilgan "O'zbekiston SSR rahbariyatining ijtimoiy va siyosiy faoliyati (1945-1983-yillar)" [3], A. Mannopov, S. Mirzaahmedova muallifligida "75 -mehru shafqat yillari" [4] nomli kitoblarda 1945-1991- yillarda O'zbekiston SSRda ijtimoiy ta'minot tizimining moliyalashtirish manbalari qisman bayon qilingan. Shuningdek, o'rganilayotgan davrga oid Xorazm viloyat davlat arxivi hujjatlari va "Xorazm haqiqati" gazetasi, "O'zbekiston sotsial ta'minoti" jurnali materiallari tadqiqotning manbaviy asosi bo'lib xizmat qildi. 1945-1991-yillarda O'zbekiston SSRda ijtimoiy ta'minot tizimining moliyalashtirish manbalari mavzusini o'rganish, jumladan ushbu maqolani asoslash jarayonida sinxron usul, qiyosiy tarixiy usul, tarkibiy tahlil kabi usullardan[5] foydalanildi.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS)

Urushdan keyingi dastlabki yillardan to 1991-yilgacha bo'lgan davrda Sovet ittifoqida bo'lgani kabi O'zbekiston SSRda ham aholini, ayniqsa keksalar, ko'zi ojizlar, urush va mehnat nogironlari, ko'p bolali onalar, yolg'iz onalar, dam olish uylariga yo'llanmalar, pensionatlar, bolalar uylari ijtimoiy ta'minoti tizimi tarkibiga

kirib, O‘zbekiston SSRda ijtimoiy ta‘minot davlat byudjeti hisobidan, kasba uyushmasi, ijtimoiy sug‘urtalar hisobidan moliyalashtirilgan.

Sovet ittifoqi davlat byudjeti daromadlari qismi 1945-yilda 302.0 milliard so‘mdan 1950-yilga kelib 422.1 milliard so‘mga yetgan, shu yillar davomida ijtimoiy madaniy tadbirlar uchun byudjet hisobidan 524.5 milliard so‘m sarflangan. Bu mablag‘lardan:

- Xalq maorifiga 258.9 milliard so‘m;
- Sog‘liqni saqlash 94.4 milliard so‘m;
- Ijtimoiy ta‘minotga 102.0 milliard so‘m ajartilgan [6].

1950-yilga kelib O‘zbekiston SSRda davlat byudjeti harajatlarining ijtimoiy madaniy tadbirlar uchun 2.209.451 ming so‘m [7] miqdorda mablag‘ ajratilgan bo‘lib, bu mablag‘lar umumiy ta‘lim maktablari, oliy o‘quv yurtlari, ilmiy tekshirish muassasalari, zavod–fabrika ta‘lim maktablari, kutubxona, klub, teatrlar, maorif madaniyat va sog‘liqni saqlash, pensiya hamda nafaqalar uchun yo‘naltirilgan.

O‘zbekiston SSR kasaba uyushmasi tashabbusi bilan ijtimoiy ta‘minotga muhtoj insonlar uchun bir necha bor mablag‘ ajratilgan. Shuningdek, davlat ijtimoiy sug‘urta byudjetidan ishchi va xizmatchilarning moddiy-maishiy va madaniy ehtiyojlarini qondirish uchun 1958-yilda 680 million so‘mdan ko‘proq pul sarflangan[8].

Keyingi yillarda, jumladan 1960-yilga Ittifoq davlat byudjetidan ijtimoiy madaniy tadbirlar uchun 247.782.162 ming so‘m miqdorida mablag‘ ajratilgan[9] bo‘lsa, shu davrga nisbatan bu ko‘rsatgich O‘zbekiston SSRda ijtimoiy madaniy tadbirlar uchun davlat byudjeti daromadlaridan 5330525 ming so‘mni tashkil qilgan[10].

Davlat byudjeti hisobidan pensiya ta‘minoti uchun 1955-yilda 3 milliard so‘m pensionerlarga to‘langan bo‘lsa bu ko‘rsatgich 1961-yilda 7.6 milliard so‘mga yetgan[17].

1976-yilga kelib O‘zbekiston SSR davlat byudjetidan ijtimoiy madaniy tadbirlarga 2 milliard 249 million 143 ming so‘m yoki O‘zbekiston SSR Oliy Sovetining 1975-yil uchun mo‘ljalangan rejasidan 105.5 foiz miqdorda ko‘p mablag‘ sarflangan.

1976-yilgi byudjetdan xalq maorif, fan va ma'daniyat uchun 1 milliard 253 mln so'm ya'ni, 1975- yil uchun tasdiqlangan rejaga nisbatan 5.4 foiz ko'p mablag' sarflash ko'zda tutilgan. 1976-yilda sog'liqni saqlash ishlari uchun 1975-yilga nisbatan 5% ko'p ya'ni, 482 mln ajratilgan.

Respublika byudjetidan ijtimoiy ta'minot harajatlariga 1976-yilda 510 mln so'm yani 1975-yildagiga nisbatan 7.3 % ko'p pul ajratilgan. 1976-yilgi byudjet loyihasiga muvofiq kolxoz a'zolariga 236 mln pensiya va nafaqalar va kam ta'minlangan oila bolalari uchun 328 mln so'm nafaqa to'lash ko'zda tutilgan[11].

O'zbekiston SSRda ijtimoiy ta'minot tizimining asosi davlat byudjeti hisobidan moliyalashtirilgan bo'lib quyidagi jadvalda o'z aksini topadi.

Davlat byudjeti taqsimoti [12]

(million rubl)

	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Jami harajatlar	8444.8	9991.6	10163.8	10949.3	12014.8	15374.0
Ijtimoiy ta'minot	730.2	810.8	874.4	949.6	1042.2	1237.1

Davlat byudjetidan ijtimoiy-madaniy tadbirlarga sarflanadigan xarajatlar davlat byudjeti, davlat kooperativlar, kasaba uyushmasi va boshqalar davlat korxonalarini va tashkilotlari hisobidan amalga oshirilgan. 1987-yilda ijtimoiy-madaniy tadbirlarga sarflanadigan mablag' O'zbekiston SSR milliy daromadining 29,5 foizini tashkil etgan[13].

1989-yilga kelib, O'zbekiston SSR davlat byudjetida ijtimoiy madaniy tadbirlarga ajratilgan mablag' hajmi 5383.242 ming so'mni tashkil qilgan. Shu jumladan, davlat ijtimoiy sug'urtasi byudjeti bo'yicha 880.000 ming so'm miqdorida belgilangan[14]. Ammo, bu mablag'lar to'laqonli ijtimoiy ta'minotga muhtoj insonlarga yetib borganmi? degan savol noaniqligicha qolgan.

1991-yil yanvar oyiga kelib, sovet davlati byujjet taqsimotiga ko'ra ijtimoiy-madaniy tadbirlar uchun 19.645.057 ming so'm miqdorida mablag' ajratilgan bo'lib quyidagicha taqsimlangan:

1. Xalq ta'limiga 5.431.759. ming so'm
2. Sog'liqni saqlash tizimiga 3.204.427 ming so'm

3. Madaniyat va san'atga 459.196 ming so'm
4. Ommaviy axborot vositalariga 1.656.875 ming so'm
5. Onalik va bolalikni muhofaza qilish, pensiya va nafaqalarga 8.892.800 ming so'mni tashkil qilgan[15].

Yuqoridagi faktlardan shu narsa ayon bo'ladiki, yil sayin ijtimoiy madaniy soha uchun ajratilgan mablag'larni ko'payib borishi bu sohani rivojlanganidan dalolat bermaydi. Aksincha, yil sayin ittifoq davlatlari qatorida O'zbekiston SSRda ham ijtimoiy ta'minotga ehtiyojmand aholini soni ortib borganini anglatgan.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION)

1945-1991-yillar oralig'ida O'zbekiston SSR aholisining ijtimoiy ta'minot bilan ta'minlanishi, bu sohaning asosiy moliyaviy manbalari va bu borada qabul qilingan qonunlar, meyoriy hujjatlarning ko'pligiga qaramasdan oddiy mehnatkash aholining moddiy ahvoli yaxshilanmadi. Amalga oshirilayotgan islohotlar balandparvoz, quruq va yolg'on raqamlardagina ifodalangan. Sovet davrida O'zbekiston SSR aholisining ijtimoiy ta'minoti bilan taminlanishi va bu sohada asosiy moliyaviy manbalari oid qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarda hammani tengligi belgilab qo'yilgan bo'lsa-da, amaliy hayotda bu qonuniyat o'z aksini topmagan. Shuningdek ijtimoiy ta'minot uchun ajratilgan mablag'larni ayrim shaxslar o'z shaxsiy manfaatlari yo'lida o'zlashtirish holatlari ham uchrab turgan.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSIONS)

Xulosa qilib aytganda, XX asrning 40-90-yillarida Sovet davlati tomonidan qishloq va shahar mehnatkashlarning ijtimoiy ahvolini yaxshilash uchun bir qancha ijtimoiy chora-tadbirlar amalga oshirilganligiga qaramasdan baribir O'zbekiston SSR ijtimoiy hayotida turg'unlik va qashshoqlik elementlari saqlanib qolavergan. Boshqa ittifoqdosh respublikalarda bo'lgani kabi O'zbekiston SSR jumladan, fuqarolarini ham ijtimoiy ta'minot bilan ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lgan, albatta. Ushbu yo'nalishning muhimligi SSSRda ijtimoiy ta'minoti uchun ajratilgan xarajatlar to'g'risidagi ma'lumotlar bilan tasdiqlanadi. Ammo, bu davrda ijtimoiy ta'minot bilan bog'liq ishlarda jiddiy kamchiliklar ham kuzatilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

(ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. O‘zbekiston SSR tarixi. 4-jild.-T.:“ Fan”, 1971. 217-218-b.
2. Matniyozov M. Xorazm tarixi.2-jild.-Urganch.:1997. 173-b.
3. Rajabov Q. O‘zbekiston SSR rahbariyatining ijtimoiy va siyosiy faoliyati (1945 - 1983 yillar).-T.: “Fan”, 2020.
4. A. Mannopov, S. Mirzaahmedova 75 mehru shafqat yillari –T.: Adolat, 1994. 5-6-b
5. Shadmanova S. Tarix tadqiqotlarining metodologiyasi va zamonaviy usullari.-T.: “Barkamol fayz media” nashriyoti, 2018. 70-b.
6. “Xorazm haqiqati”. 1951-yil 13-mart. № 50 (6426). 2-b
7. “Xorazm haqiqati”. 1950-yil 23-avgust. № 168 (6285). 5-b
8. O‘zbekiston SSR tarixi.4-tom.-T.: 1971. 322-323-b
9. “Xorazm haqiqati”. 1959-yil 5-noyabr. № 219 (8652). 1-b
10. “Xorazm haqiqati”. 1959-yil 24-noyabr. № 232 (8665). 2-b
11. “Xorazm haqiqati”. 1975-yil 12-dekabr, №244 (12.782). 4-b
12. Народное хозяйство Узбекской ССР в 1990 г. Статистический Ежегодникю –Т.: Узбекистон.1991, 338-b
13. Народное хозяйство Узбекской ССР в 1987 г. Статистический Ежегодникю –Т.: Узбекистон.1988, 322-b
14. “Xorazm haqiqati”. 1988-yil 21-sentabr. № 224 (15936). 3-
15. “Xorazm haqiqati”. 1991-yil 17-yanvar. № 11 (16.469). 1-2-b
16. Аллаберганов, О. А. (2023). О ‘ZBEKISTON SSRDA IJTIMOİY TA’MINOT TIZIMINING SHAKLLANISHI XUSUSIDA. *НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ “МА’MUN SCIENCE”*, 1(2).
17. “O‘zbekiston sotsial ta’minoti”. 1962-yil aprel. №2 (21). 6-b

1917-1946-yillarda Xorazmda temir yo‘l qurish loyihalari va ularning barbod bo‘lishi

Otaboyev Rahmonbek Maqsudovich

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali o‘qituvchisi. Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali, Urganch, O‘zbekiston. +998999671074.

hermanvamberi@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu ilmiy izlanishda Rossiyada sovetlar hokimiyat tepasiga kelgandan to 1946-yilgacha Xorazmda temir yo‘l qurilishi uchun berilgan taklif va loyihalar va ularni amalga oshmaslik sabablari ko‘rsatilgan. Shu bilan bir qatorda Xorazmdada temir yo‘l qurilishi ushbu hudud aholisi uchun juda muhimligi ham yoritib o‘tilgan. Va aksincha, temir yo‘l qurilishi nega amalga oshmay qolishining sabablari ham yoritilgan. Shuningdek, bu tezisda Xorazmda paydo bo‘lgan va qisqa masofaga temir yo‘l izida harakatlanadigan konka transporti va Urganch shahri bilan Cholish bandargohi (porti) orasidagi motorlashtirilgan temir yo‘l haqida ham ma’lumotlar berib o‘tilgan .

Аннотация.

В данной работе показаны предложения и проекты строительства железной дороги в Хорезме со времени прихода к власти в России Советов и причины их неудач. Кроме того, было подчеркнuto, что строительство железной дороги в Хорезмде имеет большое значение для жителей этого региона. И наоборот, также выделены причины, по которым строительство железной дороги не будет реализовано. Также в данной дипломной работе были даны сведения о появившемся в Хорезме транспорте конча на короткие расстояния и автомобильной железной дороге между городом Ургенч и портом Чолиш.

Annotation.

This thesis shows proposals and projects for the construction of a railway in Khorezm from the time the Soviets came to power in Russia and the reasons for their failure. In addition, it was highlighted that the construction of the railway in Khorezm is very important for the residents of this region. And on the contrary, the reasons why the construction of the railway will not be realized are also highlighted. Also, in this thesis, information was given about the short-distance concha transport that appeared in Khorezm and the motorized railway between the city of Urganch and the port of Cholish.

Tayanch soʻz va iboralar: temir yoʻl, transport, xomashyo, konka, bandargoh, parovoz, teplovoz, verst.

Ключевые слова и выражения: железная дорога, транспорт, сырье, ракушка, порт, паровоз, паровоз, верста.

Key words and phrases: railway, transport, raw materials, shell, port, steam locomotive, steam locomotive, verst.

Quyi Amudaryo havzasi va u orqali Markaziy Osiyoga temir yoʻl tortish gʻoyasi ruslar bosqinining dastlabki yillaridanoq boshlangan. Aql bovar qilmaydigan loyihalar va takliflar ilgari surilishiga qaramay, Xorazm diyorida temir yoʻl qurish loyihasining amalga oshishiga 70 yil kerak boʻlgan. Vaholanki, bu orada ruslar tomonidan Oʻrta Osiyoning boshqa hududlariga temir yoʻl izlari yotqizilgan edi. Masalan, 1880-1881-yillarda Kaspiy dengizining Mixaylovsk qoʻltigʻidan Samarqandgacha boʻlgan 1335 verst uzunlikdagi Kaspiyorti temir yoʻli barpo etidi. 1895-1898-yillarda Samarqand-Andijon, Toshkent, Qoʻqon, Marv, Kushkagacha boʻlgan masofada temir yoʻl qurildi. Kaspiyorti harbiy temir yoʻli Samarqand-Andijon yoʻli bilan birlashtirilib, Turkiston temir yoʻli, deb nomlandi.[1] Albatta minglab kilometr temir yoʻl qurilishi bu hududlarni rivojlantirish uchun emas, aksincha, bu hududlarni abadiy mustamlaka sifatida saqlab qolish maqsadida qilingan edi.

Sovetlar hokimiyatga kelgandan soʻng mamlakatni cheka hududlarida oʻz hokimiyatlarini mustahkamlash va qizil armiya yordamida mustamlakalarda koʻtarilgan qoʻzgʻolonlarni bostirish uchun temir yoʻl transportini rivojlantirish bolsheviklar siyosatini ustuvor yoʻnalishlaridan biriga aylandi. Sovetlar uchun imperiya hududlarini nazoratda ushlab turish va hom ashyo bazasiga aylantirish uchun mustamlakalarni markazga iqtisodiy qaramligini kuchaytirish eng dolzarb masala boʻlgan. Mazkur siyosatni temir yoʻllarsiz amalga oshirish imkonsiz boʻlgan.[2]

Xorazm vohasiga temir yoʻl Oʻrta Osiyoning boshqa hududlariga nisbatan kechroq kirib kelgan. XX asrning 20 yillarida Quyi Amudaryo hududida 2 millionga yaqin aholi mavjud boʻlib ularning xalq xoʻjaligi ehtiyojlarini temir yoʻllarsiz taʼminlab boʻlmas edi. [3]

1923 yil 23 oktyabrda XXSR Markaziy Ijroiya Qoʻmitasi quyidagi mazmunda qaror qabul qilgan: "Xorazm respublikasi Chorjoʻy va Urganch oraligʻida temir yoʻl qurishni oʻta zarur deb hisoblaydi. Shu bilan bir qatorda

Xorazm temir yo‘l qurilishiga ishchi kuchidan boshqa hech narsa berolmaydi. SSSR hukumatiga Xorazmga temir yo‘l izlarini yotqizish juda muhim ekanligini bildirish uchun, Iqtisodiy Kengashga zarur loyihani tayyorlash va uni Moskvaga ketadigan komissiya a‘zolariga yetkazib berish taklif etilsin". [4]

Ammo sovet hukumati Xorazm rahbarlarining iltimoslarini inobatga ham olmaydi. Faqat 1929 yilda Xorazmda dastlabki temir yo‘l Urganchdagi paxta zavodi va yog‘-moy zavodi o‘rtasida qurilgan. Mazkur tor yo‘lakli va vagoni ot bilan tortiladigan (konka) temir yo‘l paxta xom-ashyosini tozalangandan keyin chiqadigan chigitni qayta ishlash va tayyor mahsulotni (yog‘-moy, sovun, talqon, sheluxa va h.) tashish uchun har ikki korxonaga xizmat qilgan. [5]

1934 yilda Urganch shahri bilan Cholish bandargohi (porti) orasiga motorlashtirilgan temir yo‘l o‘tkazilgan. Yangi yo‘l Amudaryo orqali kemalarda tashib keltiradigan og‘ir yuklarni Urganchga va u yerdan paxta, yog‘ va boshqa mahsulotlarni bandargohga tashish imkoniyatini vujudga keltirdi. Bu borada barcha holatlarni tanqid qilavermasdan, xalq xo‘jaligini rivojlantirishning 1933-1937 yillarga mo‘ljallangan ikkinchi besh yillik rejalarida Xorazmga temir yo‘l izlarini yotqizish ko‘zlanganligi va uning ham amalga oshmasdan qolganligini eslab o‘tish joizdir. Bu davrda ko‘mir va o‘tin bilan yuritiladigan parovozlar o‘rniga, neft bilan ishlatiladigan dastlabki teplovozlari yura boshlagan edi.[6]

Quyi Amudaryo havzasida joylashgan viloyatlar uchun temir yo‘l transportining yo‘qligi, ikkinchi jahon urushi yillarida o‘z qadrini ko‘rsatdi. Hududda yoqilg‘i, kimyoviy o‘g‘itlar, sanoat mollarining yetishmovchiligi bilan bir qatorda juda ko‘plab xomashyo, birinchi navbatda zarur bo‘lgan paxta tolasi, yig‘ilib qoldi. Odamlar frontga Aralsk bandargohi va Amudaryodan suv yo‘llari orqali Chorjo‘yga jo‘natilgan .[7]

Urushning g‘alaba bilan tugallanganligi va mamlakatdagi ma‘naviy ko‘tarinkilik mavjud bo‘lgan bir sharoitda Xorazmga temir yo‘l izlari yotqizish takliflari yana ilgari surildi. Chunki viloyat va butun Quyi Amudaryo hududi markazdan kelayotgan xalq xo‘jalik mollarini kam oladigan va o‘z xom-ashyosini tashish imkoniyatidan deyarli mahrum bo‘lib qolgandi. Amudaryo kemachiligi inqiroz holatida bo‘lib, yuklarni juda kam miqdorda tashish imkoniyatiga ega edi. Masalan, 1947 yilda hududning non mahsulotlariga ehtiyoji 76.200 tonna bo‘lgan bir vaqtda, O‘rta Osiyo kemachilik floti yordamida 8475 tonna g‘alla, neft mahsulotlari — 50 ming tonna o‘rniga 17.340 tonna olib kelingandi. Ayniqsa, “Uzxloptrans” tresti avtomobillari benzin yetishmasligi sababli deyarli to‘xtab qolgandi. Shu boisdan

1947 yil iyulida Xorazm viloyatidan rejadagi paxta xom-ashyosi 33,4 % va Qoraqalpog‘istondan 15,2 % tashib chiqarilgandi, xolos.[8] Xulosa o‘rnida shuni takidlash joizki, bu davrda Xorazmga temir yo‘l izlari 1929-yilda allaqachon paydo bo‘lgan bo‘lsada lekin, bu hali qisqa masofa uchun mo‘ljallangan va otga qo‘shilgan arava bu yo‘lda harakatlangan. To 1947-yilgacha Xorazmda temir yo‘l qurish turli sabablarga ko‘ra kechikkan yoki kechiktirilgan. Bu transport turiga bo‘lgan ehtiyoj oxir-oqibat 1947-1952 yillarda Xorazmni O‘zbekiston va SSSRni boshqa hududlari bilan bog‘laydigan temir yo‘l liniyasining qurilishiga olib keldi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Asqarov A. va boshqalar, O‘zbekiston tarixi, 1-jild. — Toshkent: “Ma’naviyat”, 2023. – 326 b.
2. Mahmudov M. Jumaniyozov F. Xorazm transporti kecha va bugun. — Buxoro: “Durdona”, 2020. –B. 80.
3. Baxt yo‘li. — Urganch: “Murabbiy”, 1992. –B. 9.
4. O‘zMA, 80-jamg‘arma., 1-ro‘yxat. 5-ish, 42-varaq
5. Xudayberganov M. Xorazm paxta tozalash sanoati tarixi. — Toshkent: “Sharq”, 2004. – B. 37
6. Mahmudov M. Jumaniyozov F. Xorazm transporti kecha va bugun. — Buxoro: “Durdona”, 2020. – B. 84-85.
7. Лазаров М. Потерянная флотилия. — Ленинград.1978. – С. 37.
8. Кзыл Каракалпакстан 12 феврал 1947 йил.

DAVLAT AKTIVLARINI SAMARALI BOSHQARILISHINI NAZORAT QILISHNI TAKOMILLASHTIRISH.

Bank-moliya akademiyasi

PhD Mirzayev O.

Bank-moliya akademiyasi

Magistrant: Nazarov G‘ayrat Olim o‘g‘li

Annotatsiya: Ushbu tezisdavlat aktivlarini samarali boshqarilishini nazorat qilishni takomillashtirish mavzusida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zi: davlat aktivlari, davlat mulki, davlat ulushi, davlat mulkidan foydalanish, xo‘jalik jamiyatlari, davlat unitar korxonalarini, samarali dividend siyosati, rieltorlar xizmati nazorat qilish.

Annotation: This thesis deals with the topic of improving control over the effective management of state assets.

Key words: control of state assets, state property, state share, use of state property, economic societies, state unitary enterprises, effective dividend policy, realtor service.

Аннотация: Данная тезиса работа посвящена теме совершенствования контроля за эффективным управлением государственными активами.

Ключевое слово: контроль над государственными активами, государственная собственность, государственная доля, использование государственного имущества, хозяйственные общества, государственные унитарные предприятия, эффективная дивидендная политика, риэлторские услуги.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 24-martdagi [“Davlat aktivlarini boshqarish agentligi faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”](#) PQ-101-son Qarorida davlat aktivlarini boshqarish agentligi faoliyatining ustuvor yo‘nalishlari etib, quyidagilar belgilab berildi:

- Davlat aktivlarini boshqarish va xususiylashtirish bo‘yicha vakolatli davlat organi sifatida yagona davlat siyosatini yuritish.

- Davlat aktivlarini ochiq va shaffof xususiylashtirish orqali ularning iqtisodiyotdagi ulushini muttasil qisqartirib borish, xususiylashtirish tartib-taomillarini soddalashtirish.

- Davlat mulki hisobini yuritish, boshqarish va xususiylashtirish hamda to‘lovga qobiliyatsizlik jarayonlarini to‘liq raqamlashtirish.

- Davlat ulushi 50 foizdan yuqori bo'lgan xo'jalik jamiyatlari va davlat unitar korxonalarini isloh qilishda ishtirok etish, ularda samarali dividend siyosatining yuritilishini muvofiqlashtirish, korxonalarining operatsion samaradorligini oshirish, xaridlar hamda investitsiya loyihalarining samaradorligini oshirish.

- Davlat mulkidan foydalanish samaradorligini oshirish va bu to'g'risida jamoatchilikni xabardor qilishning mutlaqo yangi tizimini joriy etish.

- Baholovchi va rieltorlar xizmatini sertifikatlashtirish, ularning faoliyatini rivojlantirish choralari ko'rish.

- To'lovga qobiliyatsizlik ishlari bo'yicha davlat siyosatini amalga oshirish.¹

Bugungi shiddat bilan axborotlarni raqamlashtirish rivojlanib borayotgan zamonda davlat aktivlarini boshqarish va nazorat qilish hamda davlat aktivlarini boshqarish agentligining faoliyatini takomillashtirish qulay bo'lib bormoqda. Bunga misol qilib oladigan bo'lsak, yuqorida ta'kidlab o'tilgan Prezident qarorining 5-bandida keltirilgan:

- davlat ko'chmas mulk obyektlari, davlat ulushi, davlat unitar korxonalari va davlat muassasalari hamda ularga tegishli avtotransport vositalari to'g'risidagi ma'lumotlar Davlat aktivlarini boshqarish agentligining rasmiy veb-saytida real vaqt rejimida e'lon qilib borilishi,

- davlat ishtirokidagi korxonalarining iqtisodiyotdagi o'rni va ulushi, moliyaviy natijalari, biznes-reja ko'rsatkichlari bajarilishi va boshqa muhim axborotlarni o'z ichiga oluvchi davlat ishtirokidagi korxonalarining yig'ma hisoboti har yili 1-avgustga qadar Davlat aktivlarini boshqarish agentligining rasmiy veb-saytida e'lon qilib borilishi,

- 2023-yil 1-oktabrgacha "Davlat mulki obyektlari bilan savdolari o'tkazish to'g'risidagi ma'lumotlarni joylashtirish portali" yaratiladi, unda barcha davlat mulki obyektlarini savdoga chiqarish va uning natijalari to'g'risidagi axborotlar joylashtiriladi hamda ushbu tizim soliq organlarining axborot tizimiga integratsiya qilinishi;

hamda shu buqarorning 6-bandida keltirilgan, "E-auksion" elektron savdo platformasida:

- xususiy mulkdorlar buyurtmasiga asosan ularning mulklarini soddalashtirilgan tartib va muddatlarda sotish bo'yicha savdolar o'tkazilishi,

- 2023-yil 1-sentabrdan boshlab davlat ishtirokidagi korxonalarining bo'sh pul mablag'larini depozitga joylashtirish bo'yicha tijorat banklari o'rtasida foiz oshib borish tarzida bank kapitali yetarliligi, bank kapitalining uning majburiyatlariga

^{1/2} O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 24-martdagi "[Davlat aktivlarini boshqarish agentligi faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida](#)" PQ-101-son Qarori.

nisbati, likvidlilik koeffitsiyenti kabi shartlarni nazarda tutgan holda auksion savdolari o'tkazilishi.²

Bundan ma'lum bo'lib turibdiki, yuqorida sanab o'tilganlardan kelib chiqib barcha ma'lumotlar ochiq, oshkora hamda shaffofligi ta'minlanadi va bundan davlat aktivlarini boshqarish agentligining faoliyatini yuritishda, tashqi foydalanuvchilarni operativ ma'lumot olshlariga hamda jarayonlarni kuzatib borish va masofadan turib online nazorat qilishning qulay imkonini beradi. Bu bugungi kundagi raqamli tenologiyalar orqali axborotlarni olish, qayta ishlashning zamonaviy usullaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 26-iyuldagi "Davlat aktivlarini samarali boshqarishni tashkil etishda baholovchi tashkilotlar xizmatlarining boshlang'ich qiymatini aniqlash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" PQ- 312-son [Qarori](#).

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 10-avgustdagi "[Davlat aktivlarini sotish uchun xalqaro hamda mahalliy maslahatchini yoki tashkilotlarni jalb etishda eng yaxshi takliflarni tanlab olish tartibini belgilash to'g'risida](#)" 352-son Qarori.

3. O'zbekiston Respublikasi Davlat aktivlarini boshqarish agentligi direktorining 2023-yil 5-oktabrdagi "[O'zbekiston Respublikasi Davlat aktivlarini boshqarish agentligi buyurtmalariga asosan baholash obyektlarini baholashda baholovchi tashkilotlar xizmatlarining qiymatini aniqlash va to'lash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida](#)"gi qaror, shuningdek unga o'zgartirish va qo'shimchalarni o'z kuchini yo'qotgan deb topish to'g'risida" 01/13-13-12/833-son buyrug'i.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 24-martdagi "[Davlat aktivlarini boshqarish agentligi faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida](#)" PQ-101-son Qarori.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 26-apreldagi "[Davlat aktivlarini boshqarish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida](#)" 356-son Qarori.

6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 14-yanvardagi "[Davlat aktivlarini boshqarish, monopoliyaga qarshi kurashishni tartibga solish tizimini va kapital bozorini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida](#)" PF-5630-son Farmoni.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 14-yanvardagi "[O'zbekiston Respublikasi Davlat aktivlarini boshqarish agentligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida](#)" PQ-4112-son Qarori.

8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 11-fevraldagi "[Davlat aktivlarini xususiylashtirish jarayonlarini yanada jadallashtirish to'g'risida](#)" PF-6167-son Farmoni,

1. Lex.uz

MINTAQADA ZIYORAT TURIZM SALOHIYATINI OSHIRISH MEXANIZMINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI

J.N.Uzaqov-Axborot texnologiyalari va menejment universiteti, iqtisodiyot kafedrası katta o‘qituvchisi, Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti mustaqil tadqiqotchisi.

K.S.Jumanazarov-Axborot texnologiyalari va menejment universiteti, “Iqtisodiyot” kafedrası mudiri.

Аннотация: Maqolada ziyorat turizmning miliy iqtisodiyotra qo‘shgan hissasi va tarmoq sifatida shakllanishi, salohiyati keltirilgan bo‘lib, ziyorat turizm industriasini rivojlantirish va uning faoliyatidan ijobiy ijtimoiy-iqtisodiy samara olish, jalb etuvchanlik darajasini oshirish imkoniyatlari ichki va tashqi turizmga ta’siri asoslangan, ahamiyatini ko‘rsatib beruvchi masalalar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Salohiyat, raqobat, tartibga solish, iqtisodiy samaradorlik, ijtimoiy samaradorlik, boshqarish, mintaqa turizmi, ziyorat turizm, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm, turistik xizmatlar, ilmiy tadqiqot, turistik obyektlar, madaniy meros, turizm infratuzilmasi.

Kirish. Oxirgi o‘n yilliklarda turizm sohasining jahon va milliy iqtisodiyotlarga ta’siri jiddiy ravishda ortib bormoqda. Turizm va rekreatsiya sohasining faoliyat yuritishi va shakllanishining o‘ziga xos xususiyatlari uning salohiyati sezilarli darajada sifat va son ko‘rsatkichlari bilan tavsiflanadi.

Bugungi kunda O‘zbekiston juda katta turizm va rekreatsiya salohiyatiga ega. Unda jami 8,8 mingta madaniy meros obyektlari mavjud bo‘lib, ulardan 209 tasi 4 ta muzey shahar — “Xiva shahridagi Ichan-qal’a”, “Buxoro shahrining tarixiy markazi”, “Shahrisabz shahrining tarixiy markazi”, “Samarqand shahri” hududida joylashgan va YUNESKO Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan. Mamlakatda 11 ta milliy tabiat bog‘i va davlat qo‘riqxonasi, 12 ta davlat buyurtma qo‘riqxonasi, 106

ta muzey, 37 ta teatr, 187 ta madaniyat va istirohat bog'i va boshqa ko'plab turizm obyektlari mavjud¹.

O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasida ushbu sohani rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari, jumladan, turizm industriyasini jadal rivojlantirish, uning iqtisodiyotdagi roli va hissasini oshirish, turizm xizmatlari sifatini diversifikatsiya qilish va takomillashtirish, turizm infratuzilmasini kengaytirish vazifasi belgilangan².

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, turizmni rivojlantirishning muvaffaqiyati bevosita ushbu sohaning davlat darajasida qanday qabul qilinishiga, davlat ko'magidan qanchalik bahramand bo'lishiga bog'liq. Davlat darajasida turizmga g'amxo'rlik qilish turizm xizmatlari eksportini sezilarli darajada oshirish va turizm balansining ijobiy saldosini ta'minlash imkonini beradi.

Zamonaviy turizm nafaqat iqtisodiyot, balki uning ijtimoiy tarkibiy qismi, jumladan, ijtimoiy sohani rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash, madaniy salohiyatni saqlash va rivojlantirish, bo'sh vaqtdan oqilona foydalanish va takror ishlab chiqarish salohiyatini tiklashga ham faol ta'sir ko'rsatadi. Mamlakat va uning hududi turizm biznesini yuritish va yashash uchun yanada jalb etuvchan bo'lib kelmoqda.

Turizmning iqtisodiy samaradorligi shuni taqozo etadiki, mamlakatda turizm ijtimoiy-iqtisodiy kompleksning boshqa tarmoqlari bilan ketma-ket va birgalikda rivojlanishi kerak. Ta'kidlash lozimki, turizmning mamlakat iqtisodiyotiga ijobiy ta'siri turizm har tomonlama rivojlanib, boshqa tarmoqlar rivojiga zarar etkazmagan holdagina yuz beradi. Dinamikada kuzatiladigan turizmni rivojlantirish jarayoni, uning doimiy sifat o'zgarishlari, turizmga yangi texnologiyalarning kirib kelishi bilan bog'liq bo'lgan turlarning ko'payishi har bir mamlakatning iqtisodiy

¹ Uzbekistan занял четвертое место в рейтинге стран. Режим доступа: <https://www.podrobno.uz/cat/podrobno/uzbekistan-popal-na-chetvertoe-mesto-v-reytinge-stran-s-samoy-bystrorazvivayushcheysya-industriyu-tu/>

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 07.02.2017-yildagi PF-4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi farmoni.

rivojlanishi uchun ushbu murakkab va muhim tizimning boshqaruv usullarini doimiy yangilash va takomillashtirishni talab qiladi.

Turizmga oid ilmiy adabiyotlarda hozircha turizmning yagona ta’rifi mavjud emas. Qonunchilik me’yoriy hujjatlari va adabiyot manbalarida turizmning 30 dan ortiq ta’rifi mavjud degan fikr bor. Bu esa “turizm” tushunchasining ko‘p qirraliligidan dalolat beradi va uning mohiyatidan kelib chiqadi. Turli mualliflar tomonidan ilmiy manbalarning tadqiq etilishi “turizm” kategoriyasini ta’riflashga nisbatan bir qancha yondashuvlarni ko‘rsatish mumkin.

Turli mualliflar va tadqiqotchilarning yuqorida keltirilgan yondashuvlaridan kelib chiqadiki, turizmni yagona nuqtai nazardan tavsiflab bo‘lmaydi, chunki uning tarkibiy jihatlaridan hech birini mutlaqlashtirish mumkin emas. Ularning ko‘pchiligida bu tushuncha faqat iste’molchi nuqtai nazaridan talqin qilinadi, ya’ni turizm ma’lum maqsad bilan amalga oshiriluvchi sayohatdir. Fikrimizcha, “turizm” tushunchasi nafaqat iste’molchi nuqtai nazaridan, balki ishlab chiqaruvchi nuqtai nazaridan ham – turli olimlar tomonidan turizm xizmatlari va tovarlarini ishlab chiqarish va sotish sohasi sifatida ko‘rib chiqilishi lozim.

O‘zbekiston turizmning turli turlarini rivojlantirish uchun yuqori salohiyatga ega. Turizm qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2016-2023 yillarda mamlakatimizda turizmni rivojlantirish ko‘rsatkichlari barqaror ravishda ortib bordi (1.1-rasm). 2019-2023 yillarda mamlakatimizga kelgan sayyohlar soni 3,2 baravarga oshdi va 6,9 million kishini tashkil etdi. 2020 yilda vaziyatni yaxshilash bo‘yicha ko‘rilgan moliyaviy, tashkiliy va iqtisodiy chora-tadbirlarga qaramay, mamlakatga 1,3 million turist tashrif buyurdi, ya’ni tashriflar soni 5 barobar kamaydi. 2021 yil turizmning tiklanish davri bo‘ldi, yil davomida O‘zbekistonga 1,9 million xorijiy sayyoh tashrif buyurdi. Mamlakatga kelgan sayyohlar soni o‘tgan yilga nisbatan 2,7 barobar oshib, 6,8 million kishini tashkil etganiga qaramay, 2023 yilda 2019 yildagi ko‘rsatkichga erishilmadi³. 2020 yilda tashqi chegaralarning yopilishi chet ellik sayyohlar kelishini

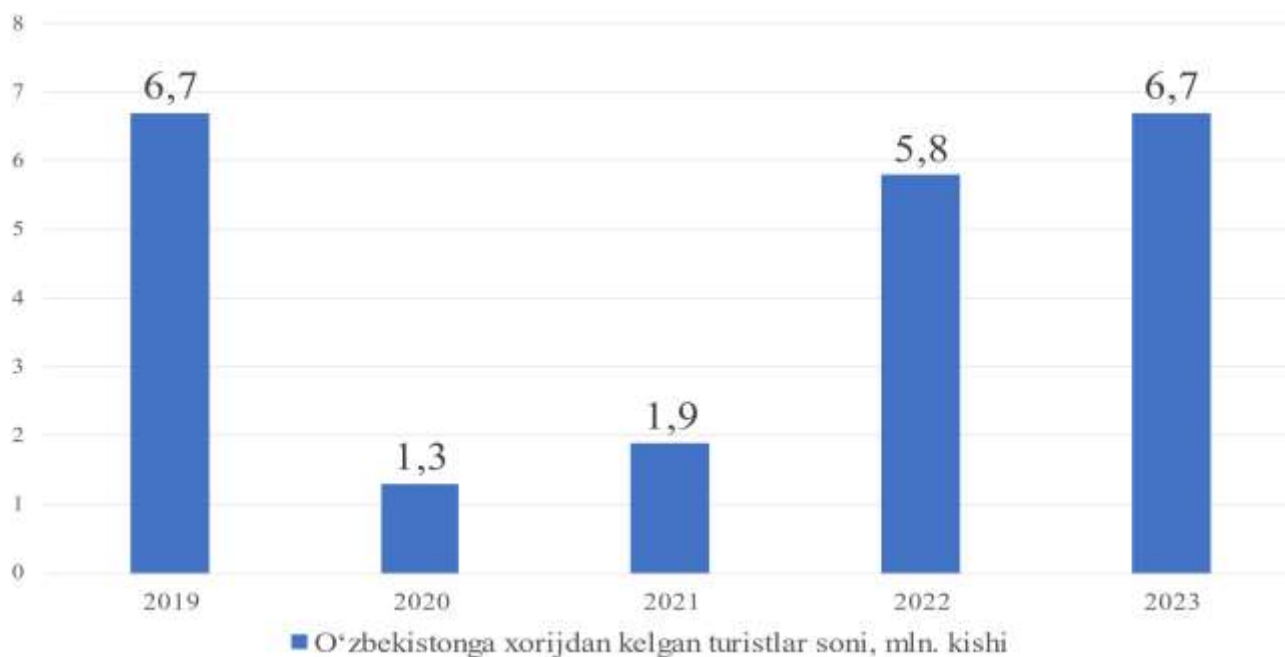
³ Ўзбекистонда туризм: пандемиядан олдин ва кейин. Получено 7-февраль 2023 г., из UzAnalytics: <https://uzanalytics.com/iqtisodi%D0%B5t/8193/>.

butunlay to'xtatib qo'ydi. Bundan tashqari mamlakat bo'ylab karantin cheklavlari joriy etilishi ichki turizmni ham deyarli to'xtatdi.

Mamlakatda hukumatning turizmni tiklash va uni jonlantirishga qaratilgan izchil sa'y-harakatlari qatoriga ziyorat turizmini rivojlantirishga alohida urg'u berilishini kiritishimiz mumkin. Ta'kidlash joizki, O'zbekistonning ziyorat turizmi yo'nalishidagi jozibasini oshirish bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 5611-sonli farmoniga ko'ra, 2017 yilning 5 yanvar kundan O'zbekistonning madaniy-tarixiy va diniy-ma'naviy merosi va an'alarini o'rganish uchun tashrif buyuruvchi xorij fuqarolariga 2 oygacha bo'lgan muddat bilan beriluvchi "Pilgrim visa" joriy etildi.

Shu bilan birga, ziyorat turizmi ob'ektlari bo'yicha ma'lumotlar paketi shakllanmaganligi, turistlarning kelayotgan mamlakati, madaniyati, urf-odatlarini, diniy qadriyatlari kabilar e'tiborga olingan holda tur paketlar tasniflanmaganligi, turistlarga yordamchi bo'ladigan ob'ektlar xaritalari tayyorlanmaganligi, ziyorat turizmi infratuzilmasining etarli darajada shakllanmaganligi va ziyorat turizmini tashkil etishda innovatsion omillardan foydalanish mexanizmi ilmiy asoslanmaganligini ta'kidlash zarur.

1.1-rasm. O‘zbekistonga xorijdan kelgan turistlar soni, mln. kishi⁴

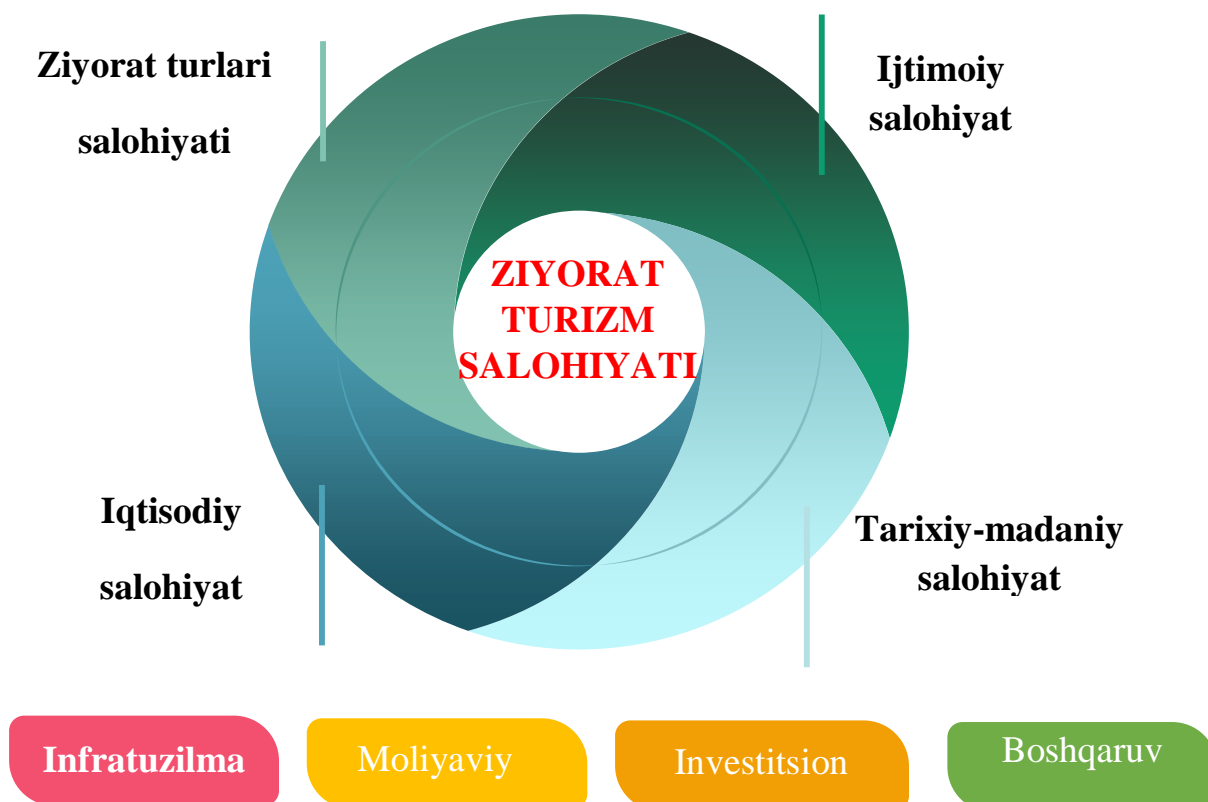
Ziyorat turizm salohiyati uni tashkil etuvchi yuqoridagi salohiyatlardan tarkib topadi: tabiiy-resursli, tarixiy-madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy salohiyat (1.2-rasm).

Tabiiy-resursli salohiyat – kelib chiqishi tabiiy bo‘lgan turizm-rekreatsiya resurslari bilan ham, obyekt yoki hududga tashrif buyurishning eng yuqori darajasi bilan ham belgilanadi, bu darajadan ortib ketish turistlarning harakatlari natijasida yoki turizmga xizmat qiluvchi infratuzilma faoliyati natijasida geotizimning tarkibiy qismlari o‘rtasidagi munosabatlar buzilishi va nomaqbul ekologik oqibatlar olib keladi. Tarixiy-madaniy salohiyat madaniy-ma’rifiy turizm obyektlarining imkoniyatlari, ulardan foydalanish xususiyati, ahamiyati, semantik qiymati va auditoriyaga kirishuvchanligini yoritib beradi.

⁴10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 05.01.2019-yildagi PF-5611-son “O‘zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmoni.

1.2-rasm.

Ziyorat turizm salohiyatining asosiy tarkibiy qismlari⁵

- ziyorat turizm infratuzilmasini yaxshilash, shuningdek, xizmat ko‘rsatish sohalari bilan uyg‘unlikda faoliyat ko‘rsatishi bilan bog‘liq huquqiy me‘yoriy asoslarni takomillashtirish, shuningdek soliqqa tortish, sug‘urta, tashqi iqtisodiy faoliyat sohasida islohotlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq;

- ziyorat turizm xizmatlar bozorining chegaralari va subyektlarini aniq belgilash talab etiladi.

Mintaqa ziyorat turizm salohiyatdan foydalanish sharoitida ziyorat turizm korxonalarini davlat tomonidan qo‘llab quvvatlash ziyorat turizmning iqtisodiy salohiyatdan foydalanish samaradorligini oshirish imkonini yaratadi. Bu quyidagi muammolar bilan uzviy bog‘liqdir:

⁵Manba: muallif tomonidan tuzilgan.

- ba'zi ziyorat turistik xizmatlar milliy qadriyatlarning o'ziga xos xususiyati hisoblanadi, ularga talabni shakllantirishni tadbirlarni amalga oshirish lozim;

- ziyorat turistik xizmatlarni ishlab chiqarish va iste'mol qilish sohasidagi moliyaviy barqarorlik omili iste'molchilar nazorati ostidagi bozordan tashqari tuzilmalarning mavjudligini talab qiladi;

- aholi jon boshiga to'g'ri keladigan real daromadlarni oshishi yoki kamayishi ichki ziyorat turizm salmog'ini oshishi yoki kamayishi, shuningdek imkoni mavjud aholining real ehtiyojlariga muvofiq faqat bozor mexanizmidan foydalangan holda ziyorat turistik xizmatlarni taqsimlash mumkin emasligi;

- ziyorat turistik xizmatlarning modernizatsiyalash va diversifikatsiyalashni taqozo qiladi. Ziyorat turizm sohasida resurslardan samarali foydalanish.

1. Ziyorat turizm salohiyatining umumiy tarkibini o'rganishda uni tizim sifatida ko'rib chiqish muhim jihat hisoblanadi. Ziyorat turizm salohiyatining umumiy tarkibiy qismi sifatida tizimli yondashuv nuqtai nazaridan ziyorat turizm obyekt (turist) subyektiv va o'zgaruvchan xususiyatga ega ehtiyojlarning ziyorat turizm salohiyatini shakllantiradi, ziyorat turizm subyektlari esa obyektiv xususiyatga ega imkoniyatlarning umumiy ziyorat turizm salohiyatini shakllantirish uchun asosdir.

2. Ziyorat turizm salohiyati – ziyorat turizm industriyasini rivojlantirish va uning faoliyatidan ijobiy ijtimoiy-iqtisodiy samara olish va ziyorat turizmning jalb etuvchanlik darajasini oshirish imkoniyatlari mavjudligidir; ziyorat turizm salohiyati – ziyorat turizm faoliyatini tashkil qilish maqsadida tashkilot tasarrufida bo'lgan resurslar yig'indisi.

3. Mintaqada ziyorat turizmni rivojlantirish shartlari va uning imkoniyatlarini o'rganish bilan shug'ullanuvchi mualliflarning ilmiy qarashlarini o'rganish quyidagi asosiy shart-sharoitlar bloklarini aniqlash imkonini berdi: ijtimoiy-geografik vaziyat, geosiyosiy vaziyat, ziyorat turizm-rekreatsion faoliyatini amalga oshirishning tashkiliy-huquqiy shartlari, atrof-muhit sharoitlari.

Shuning uchun ziyorat turizm salohiyatini samarali shakllantirish, rivojlantirish va amalga oshirish, birinchidan, uning resurslar tarkibiy qismini, ikkinchidan, resurslarning hududiy birikmasini, uchinchidan, ularni amalga oshirish shartlarini har tomonlama tahlil qilish bilan o‘ringa ega bo‘lishi mumkin.

4. Tuzulmaviy jihatdan ziyorat turizm salohiyati o‘zaro bog‘liq tabiiy-resurs, tarixiy-madaniy, iqtisodiy va ijtimoiy salohiyatlar yig‘indisini ifodalaydi.

5. Ziyorat turizmning faoliyati va rivojlanishi salohiyatlarining amalga oshirilgan tahlili turizmni boshqarish predmetini ajratib ko‘rsatishga asos bo‘ladi.

6. Bizning fikrimizcha, ziyorat turizm sohasini davlat tomonidan tartibga solishning asosiy jihatlari sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

– davlatning iqtisodiy siyosati va ziyorat turizmni rivojlantirish bo‘yicha joriy va istiqboldagi strategik maqsad va vazifalarni belgilashda o‘zaro muvofiqlikni ta’minlash;

– ziyorat turizmni rivojlantirishga oid davlat siyosatini realizatsiya qilish uchun markaziy va mahalliy hokimiyat organlari hamda turizm infratuzilmasi sub’ektlarining mas’uliyatini oshirish;

– sohada erkin raqobatni rag‘batlantirish maqsadida bozor tizimining samarali amal qilishiga imkon tug‘diruvchi huquqiy asos va ijtimoiy-iqtisodiy muhitni ta’minlash;

– turistik xizmatlar bozorida raqobatni himoya qilish.

7. Ziyorat turizmi uchun diniy qadamjolarining o‘zi etarli emas. Sayyohlarni jalb qilish uchun targ‘ibot ishlari yaxshi yo‘lga qo‘yilishi, qulay viza tartibi, aeroport, mehmonxonalarda ibodat amallarini bajarish uchun shart-sharoit bo‘lishi kerak.

8. Ziyorat turizmini rivojlantirish uchun zarur infratuzilma ob’ektlari – mehmonxonalar tizimini rivojlantirish, mehmonxonalar, aeroport va vokzallarda mehmonlarni kutish zallarining ziyorat turizmi standartlariga javob berishi masalalarini hal etish zarur.

Shu nuqtai nazardan, Qashqadaryo mintaqasida ziyorat turizmi klasterlarini shakllantirish muhim bo‘lib, iqtisodiy-ijtimoiy va innovatsion salohiyatini kengaytirish, uning raqobatbardoshligini oshirish, ziyorat turizmini yanada rivojlanishini ta’minlash imkoniyatini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Eshtayev A.A. O‘zbekistonning turizm salohiyati va uni rivojlantirish istiqbollari. (Monografiya) – Samarqand: “Ipak yo‘li” Turizm va madaniy meros xalqaro universiteti nashriyoti, 2023. 8 bet;
2. Jo‘raeva. S. O‘zbekistonning janubiy hududlaridagi ziyoratgohlar tarixi va ularning mahalliy aholi hayotida tutgan o‘rni. (Monografiya)- Toshkent: “Davr matbuot savdo”.
3. Uzoqov J.N. “Qashqadaryo mintaqasida ziyorat turizmning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati va o‘rni”. // QAR MII “Innovatsion texnologiyalar” ilmiy jurnali, ISSN: 2181-4732, Maxsus son, 2023 yil, dekabr, 136-142 bb.
4. Jamshid Uzokov. “Government regulation and management of the development of pilgrimage tourism in uzbekistan.” //, Journal of Management Value & Ethics, Gwalior management academy, ISSN: 2249-9512, Jan-March 24 Vol. 14 No. 01, Sijif 8.001 & Gif 0.626, 101-113.
5. Uzoqov J.N. “Ziyorat turizmning tarmoq sifatida shakllanish tarixi va ziyorat turizmning rivojlanish bosqichlari.”//, Xorazm Ma‘mun Akademiyasi axborotnomasi, ISSN: 2091-573 X, ilmiy jurnal.-№2024-4/2 (113), 145-149 bb.
6. Abduvohidov A.M., Umirova D.S., Abriyev Z.S. Turizm rivojlanishini prognozlash. O‘quv qo‘llanma. – T.:TDIU, 2019. 43 bet;
7. Alimova M.T. Hududiy turizm bozorining rivojlanish xususiyatlari va tendensiyalari (Samarqand viloyati misolida): iqtisodiyot fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – S.: SamISI, 2017. - 265 b.

8. Голышева Е.В. Совершенствование организационных механизмов регулирования развития туризма в рыночных условиях: Автореф. дис. ... канд. экон. наук. – Т., 2012. – 25 с.
9. Ф.М., Жалолоиддинова Х., Нурматова С. Туризм в Узбекистане после COVID-19. //Научно-электронный журнал «Экономические и инновационные технологии», 2021. - № 1 (январь-февраль). – С. 333-341;
10. Safarova N.N. Iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga turizm sohasi ta'sirini baholash usullarini takomillashtirish: i.f.d.. dokt. dissertatsiya avtoref. – Tashkent, 2018;
11. Тураев Б.Х. Развитие организационно-экономических механизмов управления региональным туризмом: Автореф... докт. экон. наук. – Т., 2011. – 52 с.;
12. Hamidov O.H. O'zbekistonda ekologik turizmni rivojlantirishni boshqarish mexanizmini takomillashtirish. Iqt. fan. dokt. (DSc) diss... avtoreferati. – Samarqand, 2017.-7 b.
13. Safarova N.N. Iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga turizm sohasi ta'sirini baholash usullarini takomillashtirish: i.f.d.. dokt. dissertatsiya avtoref. – Tashkent, 2018.
14. Святохо Н.В. Сущность и компоненты туристского потенциала территории // Проблемы материальной культуры. 2006. № 88. — С. 95-98.
15. Святохо Н. В. Концептуальные основы исследования туристского потенциала региона. // Экономика и управление. 2007. – №2. – С. 30–36.
16. Севастьянова С.А. Региональное планирование развития туризма и гостиничного хозяйства: учеб. пособие. – М.: КНОРУС, 2007. – 256с.
17. Hassib R. Islamic Tourism and Sustainable Development: From Utopia to Reality. // International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage: Vol. 8, 13. 2020.

18. С далним прицелом. [Электронный ресурс].–Режим доступа: <https://pv.uz/ru/newspapers/s-dalnim-pritselom> (дата обращения: 05.04.2021 г.)
19. Соцков В. В. Современные бизнес-технологии участников туристских проектов. [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://profsobranie.ru/assets/files/2021/профессорский-журнал_рекреация-и-туризм-2021-1-итог.pdf (profsobranie.ru) (дата обращения: 15.02.2022).

MODERN TRENDS IN ASSESSING THE IMPACT OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT ON THE ENVIRONMENT

Norimbetova Nilufar Turgun qizi

Head of marketing department and teacher of pedagogy and psychology
University of Innovations of the Silk Road, Almalyk city, Tashkent region

Abstract: This article explores the social psychological characteristics of marital satisfaction in pure and mixed-culture families. It examines how cultural similarities in pure culture families contribute to mutual understanding and shared expectations, while cultural differences in mixed-culture families introduce unique challenges. The article emphasizes the importance of intercultural competence, adaptability, and effective communication in achieving marital satisfaction in mixed-culture families, offering insights into how couples can navigate cultural differences to build strong, satisfying relationships.

Keywords: Marital satisfaction, pure culture families, mixed-culture families, social psychological factors, communication, conflict resolution, emotional intimacy.

Marital satisfaction is a critical component of well-being, influencing not only the couple's quality of life but also the broader dynamics within the family unit. It is shaped by a myriad of factors, including communication patterns, conflict resolution strategies, and the emotional bonds between partners. In recent years, with increasing globalization and migration, mixed-culture marriages have become more prevalent, adding another layer of complexity to the dynamics of marital satisfaction. The interplay between cultural differences and marital satisfaction in these mixed-culture families is particularly intriguing and necessitates a deeper exploration of how cultural backgrounds impact the psychological aspects of marital relationships. In pure culture families, where both partners share the same cultural heritage, there is often a common understanding of traditions, values, and social norms. These

shared cultural elements can contribute to a sense of cohesion and mutual understanding, which are essential for marital satisfaction. For instance, in many cultures, the roles of husbands and wives are well-defined, with expectations regarding gender roles, family responsibilities, and social behaviors. When both partners come from the same cultural background, there is likely to be a mutual acceptance of these roles, reducing potential sources of conflict.

However, even within pure culture families, marital satisfaction is not guaranteed. The dynamics of a marriage are influenced by numerous social psychological factors, including personality traits, communication styles, and the ability to manage stress and conflict. For example, couples who engage in open and constructive communication are more likely to experience higher levels of marital satisfaction. Similarly, the ability to empathize with one's partner and to provide emotional support plays a significant role in maintaining a satisfying marital relationship. In pure culture families, these psychological characteristics may be influenced by cultural norms and expectations, which can either facilitate or hinder marital satisfaction. In contrast, mixed-culture families, where partners come from different cultural backgrounds, face unique challenges that can impact marital satisfaction. Cultural differences can lead to misunderstandings and conflicts, particularly if the partners have differing views on important aspects of family life, such as parenting, religious practices, and social obligations. For instance, in some cultures, family and community are prioritized, and there is an expectation that individuals will make sacrifices for the greater good of the family. In other cultures, individualism is emphasized, and personal autonomy and self-fulfillment are considered more important. When partners come from such contrasting cultural backgrounds, they may struggle to reconcile these differences, leading to tension and dissatisfaction in the marriage.

The Role of Cultural Similarities and Differences in Marital Satisfaction.

Cultural similarities and differences are central to understanding marital satisfaction

in both pure and mixed-culture families. In pure culture families, cultural homogeneity can facilitate mutual understanding and shared expectations. Couples in these relationships often share the same language, religious beliefs, and traditions, which can reduce the likelihood of misunderstandings and conflicts. This cultural alignment allows for a smoother negotiation of roles within the marriage, as both partners are likely to have similar expectations regarding gender roles, parenting styles, and social obligations. For instance, in a marriage where both partners come from a culture that values collective family decision-making, they are more likely to approach conflicts collaboratively, enhancing marital satisfaction.

Social Psychological Factors Influencing Marital Satisfaction. Beyond cultural factors, several social psychological factors play a crucial role in marital satisfaction. These include communication styles, conflict resolution strategies, emotional intimacy, and the ability to provide and receive social support. Effective communication is a cornerstone of marital satisfaction. Couples who communicate openly and constructively are better able to navigate the challenges of marriage, whether they arise from cultural differences or other sources. In pure culture families, communication is often facilitated by shared language and cultural norms, which can make it easier to understand each other's perspectives. In mixed-culture families, however, communication can be more challenging, particularly if there are language barriers or differences in communication styles. For example, some cultures may value direct, assertive communication, while others may prefer a more indirect, harmonious approach. Misalignments in communication styles can lead to misunderstandings and conflict, making it essential for couples to develop strategies for effective cross-cultural communication.

The Impact of External Pressures and Adaptation Strategies. External pressures, such as societal attitudes, family expectations, and economic stressors, can significantly impact marital satisfaction. In pure culture families, these pressures may be more predictable and manageable, as the couple's social environment is

likely to share similar cultural values. However, in mixed-culture families, external pressures can be more intense, particularly if the couple faces disapproval from their families or communities due to cultural differences. This disapproval can lead to feelings of isolation and stress, which can undermine marital satisfaction.

In conclusion, marital satisfaction in both pure and mixed-culture families is influenced by a complex interplay of cultural and social psychological factors. While pure culture families benefit from shared cultural norms that facilitate mutual understanding and cohesion, mixed-culture families face unique challenges related to cultural differences. However, with effective communication, conflict resolution, emotional intimacy, and adaptation strategies, couples in mixed-culture marriages can achieve a high level of marital satisfaction. Understanding these dynamics is essential for fostering strong, satisfying marital relationships in an increasingly multicultural world.

References:

1. Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method, and research. *Psychological Bulletin*, 118(1), 3–34. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.118.1>.
2. Reiter, S. F., & Gee, C. B. (2008). Marital satisfaction in interracial couples: Relationships between satisfaction, attributions, and communication. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 7(2), 125–142. <https://doi.org/10.1080/15332690802107463>
3. Rusu, P. P., & Turliuc, M. N. (2011). The role of empathy and emotion regulation in couples' satisfaction. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 1041–1045. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.10.203>

Axborot xuruji nima?

Raxmonova Go‘zal Bobir qizi

**Guliston davlat pedagogika instituti Ijtimoiy gumanitar fanlar fakulteti
Xorijiy til va adabiyoti yo‘nalishi tyutori**

Axborot xuruji (yoki axborot xurujlari) – bu axborot tizimlariga yoki tashkilotlarga nisbatan amalga oshiriladigan, ma'lumotlarni o‘g‘irlash, o‘zgartirish yoki yo‘q qilish maqsadida olib boriladigan hujumlardir. Bunday xurujlar ko‘p hollarda kiber jinoyatchilar tomonidan amalga oshiriladi va ular ko‘plab usullarni, jumladan, phishing, viruslar, trojanlar va boshqa zararli dasturlar orqali bajarilishi mumkin. Axborot xuruji tashkilotlarning xavfsizligiga jiddiy tahdid solishi mumkin va shuning uchun IT mutaxassislari bu xurujlardan himoyalaniş uchun turli choralar ko‘rishlari zarur.

Axborot xuruji — bu ma'lumotlar yoki axborotni o‘z ichiga olgan, lekin ularning asl manbasi yoki konteksti ko‘rsatilmagan holda taqdim etiladigan axborot turidir. Bunday xuruja ko‘pincha ijtimoiy tarmoqlar, internet forumlari yoki ommaviy axborot vositalarida uchraydi va u yerdagi ma'lumotlar ishonchliligi va aniqligini tekshirish qiyin bo‘lishi mumkin.

Axborot xuruji: Zamonaviy dunyoda axborotning roli

Hozirgi kunda axborot har qanday jamiyat va iqtisodiy tizimning ajralmas qismiga aylangan. Axborot xuruji, ya'ni axborotning tez va ko‘p miqdorda tarqalishi, insonlar hayoti, biznes, ta'lim va hatto siyosatga ham katta ta'sir ko‘rsatmoqda. Ushbu esseyda biz axborot xuruji haqida, uning ijobiy va salbiy tomonlari haqida muhokama qilamiz.

Birinchi dan, axborot xuruji zamonaviy texnologiyalar rivojlanishi bilan bog‘liq. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali odamlar o‘z fikrlarini, tajribalarini va ma'lumotlarini lahzalikda baham ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘lishdi. Bu esa bilim almashinuvi va innovatsiyalarni tezlashtirdi. Misol uchun, ilm-fan sohasida yangi kashfiyotlar haqida ma'lumotlar bir necha soat ichida butun dunyoga tarqaladi.

Biroq, axborot xuruji o‘zining salbiy tomonlarini ham olib keladi. Tushunarsiz yoki yolg‘on ma'lumotlarning tarqalishi odamlarni chalg‘itishi mumkin. “Fake news” (soxta yangiliklar) fenomeni bu jarayonni yanada murakkablashtirmoqda. Odamlar qaysi ma'lumotlarga ishonish kerakligini bilmay qoladilar, bu esa jamiyatdagi ishonchsizlikni oshiradi.

Shuningdek, axborotni ortiqcha iste'mol qilish ruhiy salomatlikka ham zarar etkazishi mumkin. Odamlar internetda o‘tkazgan vaqtini kamaytira olmaydigan

holatlarga duch kelishmoqda, bu esa depressiya va tashvish kabi muammolarni keltirib chiqaradi.

Yana bir muhim jihat shundaki, axborotni boshqarish zarurati paydo bo'ladi. Axborotni to'g'ri tahlil qilish va unga asoslangan qarorlar qabul qilish jamiyat uchun dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Bu borada media savodxonlikni oshirish har bir fuqaroning vazifasi hisoblanadi.

Axborot xuruji: Foydali va Zararli Ta'siri

Axborot xuruji — bu ma'lum bir maqsad yoki tarafdin ma'lumotlarni tarqatish, buzish yoki ularni manipulyatsiya qilish jarayonidir. Ushbu tushuncha asosan zamonaviy axborot texnologiyalari va internet davrida keng tarqalgan. Axborot xuruji turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin: ijtimoiy tarmoqlardagi mish-mishlar, soxta yangiliklar, muhim ma'lumotlarning oshkor etilishi yoki hatto kiber hujumlar orqali amalga oshirilishi mumkin.

Axborot Xuruji Turlari

1. Soxta Yangiliklar: Soxta yangiliklar — bu haqiqatga to'g'ri kelmaydigan yoki qisman haqiqatga asoslangan ma'lumotlardir. Ular ko'pincha odamlarning fikrlarini o'zgarishiga va jamiyatda ijtimoiy ziddiyatlarga sabab bo'lishi mumkin.

2. Kiber Huquqbuzarlik: Kiber hujumlar orqali axborot tizimlariga kirib, maxfiy ma'lumotlarni o'g'irlash yoki ularni yo'q qilish mumkin. Bu turdagi axborot xuruji ko'pincha moliyaviy zarar yetkazadi va tashkilotlarning ishonchliligini so'yadi.

3. Manipulyatsiya: Odamlarning fikrlarini o'zgartirish uchun axborotni maqsadli ravishda manipulyatsiya qilish ham mavjud. Ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalgan postlar orqali foydalanuvchilarni biror fikrga jalb qilish mumkin.

Foydali Ta'siri

Biroq, axborot xuruji faqat zararli ta'sir o'tkazmaydi. Ba'zi hollarda, u ijobiy natijalarga olib kelishi ham mumkin:

- Ommaviy Fikrlash: Muayyan masalalar yuzasidan ommaviy fikrlashni shakllantirishda axborotni tez tarqatish foydali bo'lishi mumkin.

- Haqiqati Oydinlashtirish: Ba'zan axborot xuruji orqali haqiqatan ham muhim masalalar ochilib berilishi va jamiyatda muhokama qilinishi uchun imkoniyat yaratilishi mumkin.

Zararli Ta'siri

Biroq, aksariyat hollarda axborot xuruji zarar keltiradi:

- Ijtimoiy Ziddiyatlar: Soxta yangiliklar va mish-mishlar ko‘pincha ijtimoiy ziddiyatlarga olib kelishi mumkin.

- Ishonchning Yo‘qolishi: Axborotni tushunmaslik yoki noto‘g‘ri tushunish odamlarning bir-biriga ishonchini kamaytirishi mumkin.

- Muammolar Yaratish: Raqobatbardosh muhitda ishlayotgan kompaniyalar uchun raqobatchilarning noto‘g‘ri axboroti ularga jiddiy zarar etkazishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, axborot xuruji zamonaviy hayotingizning ajralmas qismidir. Ijobiy jihatlari bilan bir qatorda salbiy ta'sirlari ham mavjud. Har bir shaxs o‘z bilimni oshirib borish orqali bu jarayonda muvaffaqiyat qozonishi mumkin. Axborotni to‘g‘ri tahlil qilish va undan samarali foydalanish — hozirgi davrda har qanday inson uchun muhim vazifadir. Axborot xuruji zamonaviy jamiyatning ajralmas qismidir. Uning foydali va zararli ta'sirlari bor, shuning uchun biz har doim ehtiyotkorlik bilan yondashishni bilishimiz kerak. Har qanday axborotni tekshirish, manbani aniqlashtirish va shaxsiy fikrimizni shakllantirishda mulohazali bo‘lishimiz zarurdir. Shuningdek, jamiyatda media savodxonligini oshirish orqali bunday tahdidlarni kamaytirishga harakat qilishimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Kiberxavfsizlik” — M.Abdullayeva va A.Toshmurodov
2. “Axborot xavfsizligi” — N.Sharipov
3. “Kiber jinoyatchilik va uning oldini olish usullari” — O.Rasulov
4. Turli onlayn manbalar va kiberxavfsizlik bo‘yicha maqolalar.

ABU ALI IBN SINONING TIBBIYOT SOHASIGA QO‘SHGAN HISSASI

**Buxoro davlat tibbiyot instituti talabasi
Nutfulloyev Nurbek Ulug‘bek o‘g‘li**

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abu Ali ibn Sinoning tibbiyot sohasidagi xizmatlari va tibbiyot sohasiga qo‘shgan hissalarini va asarlariga oid fikrlar yuritilgan.

Annotation: This article discusses the services of Abu Ali ibn Sina in the field of medicine, his contributions to the field of medicine and his works.

Kalit so‘zlar: Abu Ali ibn Sino, Afshona, tibbiyot, Avicenna, anatomiya, Galen, meditsina, chechak, vabo, o‘lat.

Key words: Abu Ali ibn Sina, Afshana, medicine, Avicenna, anatomy, Galen, medicine, smallpox, cholera, pestilence.

Abu Ali ibn Sino (Abu Ali al-Husayn ibn Abdulloh ibn al-Hasan ibn Ali ibn Sino) 980- (370 hijriy) yilda Buxoro yaqinidagi Afshona¹ nomli qishloqda tavallud topgan. O‘z bilimi, ishlari va talanti bilan o‘z davrida Abu Ali Ibn Sino tez taniladi. U salomatlikni saqlash uchun, asosan kasallik va davolash profilaktikasiga e‘tiborini qaratgan - bu esa XX-XXI asrlarda sog‘liqni saqlashning asosiy prinsiplaridan biriga aylandi. Abu Ali ibn Sino amaliy tibbiyotni 2 qismga ajratadi. Birinchisi, sog‘lom tana rejimi, ikkinchisi esa kasal tana rejimi deb atalgan — bunda esa bemoming sog‘lom holatga qaytishi tushunilgan. Ibn Sino odam anatomiyasini juda yaxshi o‘rgangan. Tib qonunlarining birinchi kitobida suyaklar, muskullar, nerv tomirlari (arteriya va venalar) tuzilishi haqida, uchinchi kitobida esa ichki organlar va jinsiy organlar tuzilishi haqida yozilgan. Avicenna barcha organlarni oddiy (suyaklar, muskullar va paylar) va murakkab (jigar, taloq, o‘pka) va b.q. Umuman inson anatomiyasi o‘rganishda Ibn Sino Galenning fikrlariga tayangan, lekin Galenning ba‘zi fikrlarini to‘g‘rilagan. Masalan, u qon tomirlari, burun suyagi va yuqori jag‘ni tuzilishini to‘liq tasvirlab bergan. Faqat Ibn Sino odamlarda o‘mrov suyagining joylashishini ko‘rsatib bergan. Galenning yozishicha, oshqozon qorin bo‘shlig‘ining o‘rtasida joylashadi, Ibn Sino esa bu xatoni to‘g‘riladi va oshqozon qorin bo‘shlig‘ining chap sohasida va jigar ostida qiyshiq joylashganligini aytib o‘tgan.

Abu Ali ibn Sino birinchilardan bo‘lib, bosh miyada fikrlash va hissiyot markazlari joylashganligini aytib o‘tadi. Ibn Sinoning fikricha miyaning oldingi qismida hissiyot markazi, o‘rta qismida umumiy sezgirlik va orqa qismida esa xotira

¹ O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyati, Peshku tumanidagi Buxoro shahridan 30 kilometr shimoli-sharqda joylashgan qadimiy qishloq.

markazi joylashgan. Bemorlarni davolashda ularga shartli reflekslarni paydo qilish yoʻli bilan taʼsir qilgan, bu koʻp jihatdan akademik I.P.Pavlovning ishiga ham oʻxshaydi, masalan, zapomi yaʼni qabziyatni davolashda u quyidagicha maslahat beradi: “ichagingni aniq bir vaqtda boʻshatishga oʻrgan. Bir muncha vaqt oʻtgandan keyin bu holat odat tusiga kirib qoladi, va sen qabziyatdan qutulasan”. Ibn Sino tibbiyot savollariga javob topishda kuzatishga va tajribaga asoslangan. “Tibbiyot fani qonuni” («Kitab al-Kanun fi-t-tibb») -ensiklopedik xarakterdagi asar boʻlib, unda qadimgi davr mediklarining koʻrsatmalari arab meditsinasining yutuqlari bilan oʻzaro qayta ishlangan. “Qonun”da Ibn Sino kasalliklar allaqanday mayda boʻlaklar oqibatida paydo boʻlishini koʻrsatgan.U birinchi boʻlib chechakning yuqumliligiga eʼtibor qaratgan, vabo va oʻlatning farqini aniqlagan, moxoʻv kasalligining boshqalardan farqini koʻrsatib, unga izoh bergan va boshqa bir qator kasalliklarni oʻrganib chiqqan. “Tibbiyot fani qonuni”ning lotin tiliga oʻgirilgan koʻplab tarjimalari mavjud. “Qonun” besh qismdan iborat boʻlib, ikkisi dori vositalari va dorivorlarga hamda ularning tayyorlanish taʼrifiga bagʻishlangan. Kitobda keltirilgan 2600 dori vositalaridan 1400 tasining kelib chiqishi oʻsimlik koʻrinishidadir “Tib qonunlari” boʻlib, asar beshta mustaqil kitoblardan iborat. Kitoblarning ikkinchi va beshinchisida dorishunoslikka oid maʼlumotlar yozilgan. Xususan ikkinchi kitobda 700 dan ortiq dori vositalariga tarif berilgan, ularning tayyorlash va qoʻllash usullari koʻrsatilgan. Beshinchi kitobida esa 275 ta murakkab dorilar bayon etgan. Bulardan tashqari yana 64 ta yurak kasalliklarida ishlatiladigan dorilarni koʻrsatgan. Ibn Sino bayon etgan murakkab dorilarning soni 400dan oshadi. Shu bilan birga olim tamonidan kimyoviy moddalar margumush, mis, oltingugurt, kumush va ularning birikmalaridan foydalanish ilk bor tibbiyotda foydalanilgan. Beshinchi kitobda esa unda murakkab dorilarni tayyorlash usuli, tanaga taʼsiri va istemol qilish usullari berilgan. Abu Ali ibn Sino bemorlarning davolashda dorilarning qoʻllash usullari hozirda ham saqlanib qolgan xattoki ananaviy usullar hisoblanadi. Ibn Sino sahrodan yigʻilgan dorilarning hammasi bogʻlardan yigʻilganga qaraganda kuchliroq, koʻpincha hajmi kichikroq boʻladi. Togʻ-toshloqlarda terilgan – undanda kuchliroq deb tarflanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov, Asadulla Abdulla o‘g‘li. Tibbiyot tarixi: Tibbiyot Oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun darslik/ A.A.Qodirov. —T.: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi”, 2005. — 176 b.
2. X.E. Rustamova, N.K. Stojarova, Sh.A. Abdurashitova, Q.Ch. Nurmamatova Tibbiyot tarixi [Matn]: o‘quv qo‘llanma / X.E. Rustamova va boshq. - Toshkent. «O‘zkitobsavdo» nashriyoti, 2020. - 240 b.
3. Bekchonova Z. M. “Abu Ali ibn Sinoning tibbiyot sohasidagi xizmatlari va zamonzviy tibbiyot”, //Educational Research in Universal Sciences ISSN: 2181-3515., Multidisciplinary Scientific Journal // September, 2023., B-329-333.
4. https://uz.wikipedia.org/wiki/Abu_Ali_ibn_Sino.

**Alisher Navoiy devonlarining XIX asrda kitobat qilingan qo'lyozma
nusxalari**

(Davlat adabiyot muzeyi fondi asosida)

Mahmudova Mahliyo Ma'rufjon qizi

Tel: +998933169397

Email: mahliyoxon1004@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Alisher Navoiy nomidagi Davlat Adabiyot muzeyining qo'lyozmalar katalogida Alisher Navoiyga tegishli qo'lyozma asarlar orasidan XIX asrga oid devonlari jamlangan qo'lyozma nusxalar haqida ma'lumot berib o'tilgan. Maqolada muzey fondidagi XIX asrga tegishli yigirma yetti qo'lyozma ajratib olinganligi va ularning qisqacha tavsifi, ba'zi kamchiliklari va o'ziga xususiyatlari haqida ma'lumotlar berildi.

Kalit so'zlar: devon, qo'lyozma, inventar raqam, fond, nusxa, qisqa tavsif, to'liq tavsif, kotib, sahhof.

**Рукописные копии диванов Алишера Навои, написанные в XIX
веке.**

(По материалам Государственного литературного музея)

Махмудова Махлиё Маъруфжон кизи

Тел: +998933169397

Email: mahliyoxon1004@gmail.com

Аннотация. В данной статье даны краткие сведения о рукописных копиях диванов XIX века среди рукописных произведений Алишера Навои в каталоге рукописей Государственного литературного музея имени Алишера Навои Академии наук Республики Узбекистан. В статье из музейного фонда отобрано двадцать семь рукописей XIX века и дана информация об их кратком описании, некоторых недостатках и характеристиках.

Ключевые слова: деван, рукопись, инвентарный номер, фонд, экземпляр, краткое описание, полное описание, писец, страница.

**Handwritten copies of Alisher Navoi's divans written in the 19th century
(Based on the fund of the State Literary Museum)**

Mahmudova Mahliyo Ma'rufjon qizi

Tel: +998933169397

Email: mahliyoxon1004@gmail.com

Abstract. In this article, brief information is given about the manuscript copies of the 19th century divans among the manuscript works belonging to Alisher Navoi in the catalog of manuscripts of the Alisher Navoi State Literature Museum of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan. In the article, twenty-seven manuscripts belonging to the 19th century were selected from the museum fund, and information was given about their brief description, some of their shortcomings, and their characteristics.

Key words: divan, manuscript, inventory number, fund, copy, short description, full description, secretary, bookbinder

Kirish

Mumtoz adabiyotning lirik janrlarida sermahsul ijod qilgan Alisher Navoiy turkiy adabiyotda eng ko'p devon tuzgan shoirdir. Alisher Navoiyning she'riy asarlari o'z davridan boshlab zaamondoshlari tomonidan yuqori baholangan. O'z zamonasidagi qardosh millatlar va keying davr shoirlari ijodiga katta ta'sir ko'rsatgan.

Shoirning muxlislari tomonidan tuzilgan "Ilk devon", "Oqquyunli muxlislar devoni", "Badoye' ul-bidoya", "Navodir un-nihoya", "Xazoyin ul-maoniy" tarkibidagi "G'aroyib us-sig'ar", "Navodir ush-shabob", "Badoy'e ul-vasat", "Favoyid ul-kibar" hamda forsiy ildagi "Devoni Foni" nomli jami to'qqizta devoni misli ko'rilmagan sermahsul ijod namunalari hisoblanadi. Sharq adabiyotining devonchilik tartibini takomilga yetkazgan Alisher Navoiyning badiiy mahurat qirralarini, yuksak salohiyatini o'zida namoyon etadi.

Shoir asarlari har davrda o'z ahamiyatini yo'qotmaganligi uchun asarlarining qo'lyozma nusxalari ko'plab davlatlarning fondlarida saqlanadi. O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyi shoir qalamiga mansub asarlarning noyob qo'lyozma nusxalari saqlanadigan

fondlardan biridir. Tadqiqotimiz uchun ushbu muzey tarkibidagi qo'lyozmalar saqlanadigan fondagi XIX asrga tegishli devonlar qo'lyozmalarini¹ tanlab oldik.

Tadqiqot usullari

XIX asrga tegishli Alisher Navoiy devonlari qo'lyozmalarining qisqa va to'liq tavsifini yozishda fond katalogini diqqat bilan o'rganib, undan yigirma yetti qo'lyozmani ajratib oldik. Matnshunoslik nuqtai nazaridan ularning umumiy va xususiy belgilari o'rganildi.

Natija

Tadqiqotimiz natijasida shu ma'lum bo'ldiki, fondagi qo'lyozmalar orasida shoirning XIX asrga tegishli bo'lgan "Xazoyin ul-maoniy" devoning yetti nusxasi, "Ilk devon" ning bir nusxasi, "G'aroyib us-sig'ar" ning to'rt nusxasi, "Badoye' ul-vasat" ning ikki nusxasi hamda "Navoiy devoni (Terma devon)" nomli devonlarining o'n ikki nusxalari borligi aniqlandi.

Muhokama

Tadqiqotimiz ostiga olganlarimiz Alisher Navoiy devonlarining XIX asrga tegishli nusxalarining Toshkent Davlat adabiyot muzeyi fondida saqlanuvchi inventar raqamlari quyidagicha: № 163, 344, 152, 143, 164, 154, 169, 150/II, 381/IV, 802, 264, 70, 185, 5, 111, 141, 193, 226, 227, 34, 232, 228, 25/I, 400/II, 284/I, 574, 4. Ushbu qo'lyozmalar shartli ravishda guruhlariga ajratilgan bo'lib, "Xazoyin ul-maoniy", "Ilk devon", "G'aroyib us-sig'ar", "Badoye' ul-vasat", "Navoiy devoni (terma devon)" larning nusxalari alohida o'rganildi. Quyida ularning tavsifi keltiriladi².

1. "Xazoyin ul-maoniy" devonining fondagi XIX asrga oid nusxalari quyidagi inventar raqamli qo'lyozmalar: № 163, 152, 143, 164, 169, 154, 150/II.

"Xazoyin ul-maoniy" devoni to'rt alohida devondan iborat. "G'aroyib us-sig'ar" – "Bolalik g'aroyibliklari", "Navodir ush-shabob" – "Yoshlik nodirliklari", "Badoye' ul-vasat" – "O'rta yosh go'zalliklari", "Favoyid ul-kibar" – "Keksalik foydalari". Bu to'rt devonda 3132 ta she'r bor.

163 inventar raqamli qo'lyozma tarkibida "Xazoyin ul-maoniy" dan tashqari Navoiyning boshqa asarlari, jumladan, "Badoye' ul-bidoya" ga debocha, "Xamsa", "Mahbub ul-qulub" ham o'rin olgan. Oddiy nusxa bo'lib, yupqa oq Qo'qon qog'oziga matn qora, sarlavhalar qizil siyohda ko'chirilgan.

152 inventar raqamli qo'lyozma "Xazoyin ul-maoniy" qo'lyozma nusxalari ichida matnning to'liqligi bilan ajralib turadi. To'rttala devon ushbu qo'lyozmada

¹ Alisher Navoiy devonlari qo'lyozmalari. № 163, 344, 152, 143, 164, 154, 169, 150/II, 381/IV, 802, 264, 70, 185, 5, 111, 141, 193, 226, 227, 34, 232, 228, 25/I, 400/II, 284/I, 574, 4. Toshkent davlat adabiyot muzeyi fondi

² Tavsifni keltirishda ba'zi ma'lumotlar Alisher Navoiy nomidagi davlat adabiyot muzeyining qo'lyozmalar fondi katalogidan olindi.

alohida joylashtirilgan. Ularning matni to'la. Qo'lyozma "Badoye ul-bidoya" so'zboshisi bilan boshlanadi (3b-7b varaq). Qo'qon qog'ozi, oqish rangli. Qora tush bilan oddiy nasta'liq xatida bitilgan.

143, 164, 154 inventar raqimli qo'lyozmalar ham to'rt devondan iborat bo'lib, alohida tartib bilan joylashtirilgan to'liq nusxalardir. 164 inventar raqamli qo'lyozmadan boshqa qo'lyozmalar "Badoye' ul-bidoya"ga yozilgan debocha bilan boshlanadi.

154 inventar raqamli qo'lyozmada "Xazoyin ul-maoniy" 9b-38a sahifalarda joylashgan. Qo'lyozmada Navoiy istefoda etgan arabiy so'zlarning o'zbek tilidagi muqobili-lug'ati keltirilgan.

150/II inventar raqamli qo'lyozma Lutfiyning devoni bilan birga ko'chirilgan. Lutfiy she'rlari 1-17 sahifalardan joy olgan. "Xazoyin ul-maoniy" esa 21-253 sahifalarni egallagan.

2. 344 inventar raqamli qo'lyozma Navoiyning "Ilk devon" i qo'lyozmalaridan biri. Qo'lyozmada matn sharq qog'oziga qora tush bilan nasta'liq xatida ikki ustun qilib ko'chirilgan. Muqovasi yashil rangdagi qattiq muqova bo'lib, uchta tamg'asi bor. Sahhofning ismi yozilgan: Mirzo Omon Sattor. Qo'lyozmaning ko'chirilgan vaqti 1301 hijriy, 1883 milodiy yilga to'g'ri keladi.

3. Fondda Navoiyning "Xazoyin ul-maoniy" lirik kulliyotining birinchi devoni bo'lgan "G'aroyib us-sig'ar" devonining XIX asrga oid to'rtta nusxasi saqlanadi. Ular № 381/IV, 802, 264, 70 inventar raqamlari ostidagi qo'lyozmalardir.

381/IV inventar raqamli qo'lyozma terma devon singari tanlab olingan she'rlardan iborat nusxa. She'rlar Qo'qon qog'ozig qora siyoh bilan oddiy nasta'liq xatida ko'chirilgan bo'lib, ikki qator qilib joylashtirilgan.

"G'aroyib us-sig'ar" ning XIX asrga oid qo'lyozma nusxalari ichida 26 inventar raqamli qo'lyozma xatining chiroyliligi ajralib turadi. Qo'lyozmada matn Samarqand qog'oziga go'zal nasta'liq xatida qora siyoh bilan ikki ustun qilib ko'chirilgan bo'lib, yashil, ko'k va tilla rangdagi jadval ichiga olingan. Nihoyatda nafis ishlangan unvonga ega. Kotibi Pir Muhammad Shayx Tohir Tabriziydir. Muqovasida "Sof" surasining 13-oyatidan bir jumla yozilgan. "G'aroyib us-sig'ar"ning XIX asrga tegishli qolgan nusxalari Qo'qon qog'oziga nasta'liq, ba'zan shikasta nasta'liq xatida ko'chirilgan.

4. 185 inventar raqamli qo'lyozma "Badoye' ul-vasat" devoning mukammal nusxalaridan biri hisoblanadi. Nafis, silliq, oqish rangli Qo'qon qog'ozidan foydalanilgan. Matn go'zal nasta'liq xatida qora siyoh bilan ikki ustun qilib ko'chirilgan. Ustunlar oltin suvi yuritilgan ramkalar bilan o'ralgan. Ayrim qo'sh sahifalar zangor ramkaga olingan. Qo'lyozma xattot Qurbon Muhammad

Domullo binni Erkaboy Toshqandiy tomonidan Toshkentda hijriy 1294, milodiy 1877 yilda ko'chirib yozilgan.

5. "Navoiy devoni (terma devon)" nomli XIX asrga oid bo'lgan qo'lyozmalar soni o'n ikkitani tashkil qilib, quyidagi inventar raqamlar ostidagi saqlanadi: № 111, 141, 193, 226, 227, 34, 232, 228, 25/I, 400/II, 284/I, 574. Bular ichida 111 inventar raqamli qo'lyozma devonning noyob nusxalaridan biridir. U "Badoye' ul-bidoya"ga yozilgan debocha bilan boshlanadi. Matn novvot rangli qalin Sharq qog'oziga qora siyoh bilan yirik, chiroyli nasta'liq xatida bitilgan.

141, 193, 226, 227, 34, 70, 574 inventar raqamli qo'lyozmalar oddiy nusxalar bo'lib, aksari oq Qo'qon qog'oziga, ba'zilari Toshkent qog'oziga ko'chirib yozilgan.

25/I inventar raqamli qo'lyozma yuksak husnixat va kitobat san'ati namunasi sifatida alohida qimmatga ega ekanligi bilan ajralib turadi. Qo'lyozma "Mahbub ul-qulub" bilan birga ko'chirilgan bo'lib, oppoq Qo'qon qog'ozidan foydalanilgan. Matn qora siyoh bilan "shikasta" uslubida diakritik belgilersiz ko'chirilgan.

Xulosa

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, Alisher Navoiy asarlarining qo'lyozmalari hali juda ko'p izlanishlarga, tadqiqotlarga muhtoj. Ushbu qo'lyozmada shoir devonlarining XIX asrga oid qo'lyozma nusxalari matnshunoslik nuqtai nazaridan tavsif qilindi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Alisher Navoiy. Mukammalmasarlar to'plami (nashrga tayyorlovchilar: M.Hamidova, T.Ahmedov), - T.: "Fan" nashriyoti, 1193 y
2. Hakimov M. Navoiy asarlari qo'lyozmalari tavsifi, O'zbekiston SSR., T.: "Fan", 1983 y
3. Erkinov A. Alisher Navoiy "Xazoyin ul-maoniy" si va uning protodevoni masalasi (Mashhadiy qo'lyozmasi asosida, 898/1492-93 yil)// "Alisher Navoiy va XXI asr" mavzuidagi Respublika ilmiy-nazariy anjumani materiallari. Toshkent: Tamaddun, 2017
4. Murodova M. Alisher Navoiy lirikasi va uning o'ziga xos xususiyatlari. // International scientific research conference. Belarus: 2019
5. Tojiboyeva O. Alisher Navoiyning "Favoyid ul-kibar" devoni manbalari, matniy tadqiq tarixi// Golden scripts. Oltin bitiglar. 2023, Vol.4
6. Hayitmetov A. Navoiy lirikasiro T.: "O'zbekiston", 2015

Implementing Project-Based Learning

Inomkhojaeva Shodiyakhon Abdukodirkhoja qizi
BEAP lecturer at Westminster International
University in Tashkent

Abstract: The article explains how Project-Based Learning (PBL) engages students in real-world tasks, enhancing their understanding, critical thinking, problem-solving, and teamwork skills. It also claims that PBL encourages deep learning and the development of soft skills. However, challenges include project organization, time management, and aligning with curriculum standards. The importance of Teacher training and collaboration and use of technology is also mentioned as they can help overcome difficulties.

Keywords: Project-Based Learning, Teacher Training, Curriculum Alignment, Educational Outcomes, Standardized Testing

Project-Based Learning, or PBL, is a new way to teach that puts students in settings from real life. This way not only helps them understand more, but it also makes them better at teamwork, critical thought, and fixing problems (Thomas, 2000). Even though PBL has many benefits, it may be hard for teachers to adopt it.

According to Musa et al. (2012), the main goal of PBL is to give students a place to use their skills and information in useful ways, setting them up for success in school and the workplace. Focusing on critical thought, problem-solving, and teamwork skills that are important in today's school setting, this model lets students work on real-world projects (Thomas, 2000). By putting students in charge of real-world projects, PBL encourages deep learning and the growth of soft skills that are useful in many situations (Musa et al., 2012).

Making sure that projects are well-organized and handled well is one of the biggest problems with PBL. Teachers often have trouble keeping track of time, planning projects, and helping students enough (Tamim & Grant, 2013). To get around these problems, teachers need to get training and tools that will help them make and run effective PBL programs (Han et al., 2015). Teachers can get the skills and knowledge they need to use PBL effectively in their classes through professional development programs. According to a study about PBL in Finnish schools, teachers

who got professional development were better at planning and leading PBL classes (Aksela & Haatainen, 2019).

It may also be better for PBL if teachers and outside partners work together. Teachers can share the best ways to do things, useful materials, and creative ways to solve common problems when they work together. For example, as part of a history project, students might work together to make a video show about a historical event. This means that they have to divide up tasks, share resources, and put all of their results together (Bestelmeyer et al., 2015). Cooperation does not just mean working together; it also means sharing responsibilities, being open to different points of view, and working toward a common goal. Students may work in groups to make a new app in a technology lesson. Each group member may be in charge of a different skill, like code, design, or marketing. When students work together well, they learn how to combine different skills and points of view into an end product that makes sense (Blumenfeld et al., 1991).

Getting PBL to work with regular tests and school standards is another big problem. It can be hard for teachers to find time for project-based tasks because they feel like they have to cover a lot of material in a short amount of time. To solve this issue, teachers could make PBL units that match the needs of the curriculum and include important subject information in the projects (Tamim & Grant, 2013). As an example, a math teacher might make a PBL course on geometry that asks students to plan and build a model of a new playground. Utilizing real-life examples, group work, and lectures, this project would teach basic math concepts. The teacher makes sure that the students learn while doing important, hands-on tasks by making sure that the project fits with the course goals (Chen & Yang, 2019).

Technology is a big part of PBL because it helps with study, teamwork, and presentations. Computers, software apps, and the internet all make the learning setting more active. Students could use Google Classroom to work on a project, share papers, and get comments from teachers and peers in real time (Iftakhar, 2016). Using technology in PBL helps students work together and gives them more materials and tools to choose from. For instance, as part of a geography project, students might use GIS (Geographic Information System) tools to look at spatial data and make detailed maps. This technology lets students see and think about difficult data, which helps them become better at thinking critically and understanding spatial concepts (Krajcik and Shin, 2014).

People have found that PBL helps students do better in school than traditional teacher-led instruction, even though there are some problems. It also helps students get better at asking, working together, and critical thought (Sasson et al. 2018). Also, PBL might help students improve their social and communication skills (Kaldi et al., 2011). In science and technology classes, PBL immerses students in scientific methods, which makes them more interested and motivated (Lavonen et al., 2017).

For instance, a study that looked at how project-based learning affected primary school students found that those who did it did better on tests of critical thinking and problem-solving skills than their peers who did not do project-based learning (Kaldi et al. 2011). A similar study of high school students in a STEM-focused PBL program found that they got a lot better at planning and carrying out science projects (Pedaste et al., 2015).

Collaboration is an important part of PBL because working together on a project is what most of the time means. This kind of working together makes it easier to talk to each other, solve problems, and use different points of view to reach common goals (Blumenfeld et al., 1991). For example, as part of a history project, students might work together to make a video show about a historical event. This means that they have to divide up tasks, share resources, and put all of their results together (Bestelmeyer et al., 2015). Cooperation does not just mean working together; it also means sharing responsibilities, being open to different points of view, and working toward a common goal.

As an example, a chemistry project might include both a full report on how plastic trash affects the environment and a model of a possible way to recycle it (Sahin, 2013). Making objects is a good way for students to show that they understand and can use what they have learned. People can show off their skills with these items and share them with more people. In art class, for instance, students might use what they have learned about local history to create a painting for the public. For this project, they would need to do study, plan, and be creative. The end result would be a tangible item that shows what they know (Sahin, 2013).

To get the most out of PBL, the process of putting it into practice needs to be reviewed and improved on a regular basis. Getting comments from students,

teachers, and outside partners on a regular basis may help you figure out what is working and what isn't. This feedback could help make project planning, training methods, and resource sharing better, which would keep PBL popular and useful.

To sum up, implementing Project-Based Learning might be hard, but the benefits for student involvement, learning, and skill development are huge.

References

Aksela, M., & Haatainen, O. (2019). Project-Based Learning (PBL) in practice: Active teachers' views of its advantages and challenges. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 17(1), 35-52.

Bestelmeyer, S. V., Elia, M. F., & Stern, M. J. (2015). Project-Based Learning in science education: Efficacy, impact, and implications. *Journal of Research in Science Teaching*, 52(3), 316-343.

Chen, P. S. D., & Yang, C. T. (2019). Project-Based Learning in a flipped classroom: Effects on critical thinking. *Journal of Educational Technology & Society*, 22(2), 8-24.

Han, S., Capraro, R., & Capraro, M. M. (2015). How science, technology, engineering, and mathematics (STEM) project-based learning (PBL) affects high, middle, and low achievers differently: The impact of student factors on achievement. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 13(5), 1089-1113.

Iftakhar, S. (2016). Google Classroom: What works and how? *Journal of Education and Social Sciences*, 3(1), 12-18.

Kaldi, S., Filippatou, D., & Govaris, C. (2011). Project-based learning in primary schools: Effects on students' learning and attitudes. *Education 3-13*, 39(1), 35-47.

Krajcik, J. S., & Shin, N. (2014). Project-based learning. In R. K. Sawyer (Ed.), *The Cambridge Handbook of the Learning Sciences* (2nd ed., pp. 275-297). Cambridge University Press.

Lavonen, J., Juuti, K., & Meisalo, V. (2017). Engaging students in PBL through scientific practices: A case study in Finland. *Science Education International*, 28(1), 29-38.

Musa, F., Mufti, N., Latiff, R. A., & Amin, M. M. (2012). Project-based learning (PBL): Inculcating soft skills in 21st-century workplace. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 59, 565-573.

Pedaste, M., Mäeots, M., & Leijen, Ä. (2015). Scientific practices in project-based learning: The role of technology. *Journal of Technology and Science Education*, 5(3), 229-246.

Sahin, A. (2013). STEM project-based learning: Improving students' learning outcomes. *Journal of STEM Education: Innovations and Research*, 14(1), 5-10.

Sasson, I., Yehuda, I., & Malkinson, N. (2018). Fostering critical thinking through project-based learning in a digital age. *Educational Technology Research and Development*, 66(2), 1235-1252.

Tamim, S. R., & Grant, M. M. (2013). Definitions and uses: Case study of teachers implementing project-based learning. *Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning*, 7(2), 72-101.

Thomas, J. W. (2000). A review of research on project-based learning. *Autodesk Foundation*. Retrieved from <https://www.pblworks.org/sites/default/files/2020-03/research-review.pdf>

«Оптимизация специальных образовательных учреждений как эффективный путь трансформации образования детей с ОВЗ»

Файзиева Убайда Юнусовна
Читчикский государственный университет

Аннотация. В статье освещены вопросы усовершенствования содержания специального образования и перехода на инклюзивное образование на основе анализа международного опыта и проведённых экспериментальных проектов направленных на решение проблем развития инклюзивного образования в республике. Освещены актуальные вопросы развития инклюзивного образования посредством оптимизации специальных образовательных учреждений для детей с ОВЗ.

Ключевые слова. глухие, слабослышащие дети, инклюзивное образование кохлеарная имплантация, оптимизация, аудиоуроки, сурдо, тифло, зрение, слух, опорно-двигательный аппарат.

Annotation. The article highlights the issues of improving the content of special education and the transition to inclusive education based on the analysis of international experience and conducted pilot projects aimed at solving the problems of the development of inclusive education in the republic. Topical issues of the development of inclusive education through the optimization of special educational institutions for children with disabilities are highlighted.

Keywords. deaf, hard of hearing children, inclusive education, cochlear implantation, optimization, audio lessons, surdo, tiflo, vision, hearing, musculoskeletal system.

Annotatsiya. Maqolada respublikada inklyuziv ta'limni rivojlantirish muammolarini hal etishga qaratilgan xalqaro tajriba tahlili va o'tkazilgan eksperimental loyihalar asosida maxsus ta'lim mazmunini takomillashtirish va inklyuziv ta'limga o'tish masalalari yoritilgan. Nogiron bolalar uchun maxsus ta'lim muassasalarini optimallashtirish orqali inklyuziv ta'limni rivojlantirishning dolzarb masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar. kar, eshitish qobiliyati past bolalar, inklyuziv ta'lim koхlear implantatsiya, optimallashtirish, audio darslar, surdo, tiflo, ko'rish, eshitish, mushak-skelet tizimi

Вопрос развития инклюзивного образования посредством оптимизации специальных образовательных учреждений для детей с ОВЗ, посредством кластерного подхода в организации учебного процесса, усовершенствования

содержания, применения современных технологий, специальной компьютерной техники для слепых детей и специальные компьютеры для обучения глухих, слабослышащих детей сегодня является одной из актуальных задач в специальном образовании специализированных школ-интернатов. Особое значение при этом представляет усовершенствование учебных программ и специальных учебников для специализированных школ на основе программ общеобразовательных школ, что даёт возможность поэтапного сближения знаний и возможностей обучающихся в специальных школах интернатах. Такой научно- методический подход является большой возможностью целенаправленной подготовки учащихся с ОВЗ, уже к концу начального образования быть готовыми к интеграционному обучению.

Также немаловажное значение имеет ежегодно проводимая кохлеарной имплантации глухих, слабослышащих детей, результатом которого является интеграция данной категории детей в общеобразовательные школы, вследствие чего идёт трансформация данной категории детей с ОВЗ в общеобразовательные школы. В результате за счёт оптимизации специальных школ, школ-интернатов на сегодняшний день интегрировано свыше 5000 учащихся с ОВЗ по плану Министерства дошкольного и школьного образования.

Положительное влияние оказали материалы международных проектов: проект ЮНИСЕФ «Создание дружелюбной среды в школе» 2005-2007 годы было предусмотрено создание дружелюбной среды в школе, с целью создания свободной адаптации детей с ОВЗ в среде своих сверстников. В целях просвещения общественности о правах детей с инвалидностью на образование и не дискриминации детей с ОВЗ были повсеместно проведены ориентационные совещания для руководящих органов народного образования, здравоохранения, учителей и родителей о возможности обучения всех детей на равных правах. Данный проект явился доказательством того, что каждое нововведение требует тщательной подготовки общественности, их ориентации в правовых, законодательных вопросах, только совместными усилиями субъектов всего общества можно добиться интеграцию детей с ОВЗ в общее инклюзивное образование; проект Народного образования совместно с АБР «Общее образование детей с инвалидностью» по изучению частичной интеграции детей с ОВЗ, цель данного проекта предусматривала интеграцию детей с ограниченными возможностями здоровья из специальных школ-интернатов в общеобразовательные школы. Учащиеся намеченных специализированных школ-интернатов были интегрированы в близлежащие

общеобразовательные школы, в соответствующие классы. Для внедрения данного проекта была создана доступная среда для инклюзивного образования в общеобразовательных школах, намеченных по проекту также были направлена на развитие опыта трансформации детей с ОВЗ на инклюзивное образование.

Проблемы организации инклюзивного образования и пути их решения

По результатам изучения внедрения начального этапа инклюзивного образования, наблюдаются нижеследующие факторы, препятствующие внедрению инклюзивного образования в Узбекистане:

1) в общеобразовательных школах, стихийно, не организовано, обучаются дети с ОВЗ, которые остаются без внимания и специальных условий;

2) недостаточная подготовка инфраструктуры образовательных учреждений;

2) недостаточная подготовленность педагогов;

3) низкая просвещённость общества и всех субъектов образовательного процесса, неподготовленность педагогических кадров всех этапов обучения;

4) не разработана программа дифференцированного подхода в процессе инклюзивного образования с учётом состояния здоровья характера нарушений;

5) недостаточная обеспеченность дополнительными техническими оснащениями, для проведения коррекционной помощи и обучения по индивидуальной программе; недостаточная сформированность инфраструктуры образовательных учреждений, нехватка специальных преподавателей на этапах обучения;

б) не организован мониторинг уровня развития обучающихся с особыми потребностями в системе образования и здравоохранения.

В результате такая ситуация влияет на качество инклюзивного образования и здоровье детей (зрение, слух, опорно-двигательный аппарат и т. д.), а также недостаточность современных технологий для учителей (аудиоуроки, сурдо, тифло устройства и т. д.), дополнительное техническое оснащение для проведение специальных занятий и тренировок на местах, что является определённым препятствием эффективности инклюзивного образования.

Следует отметить, что знания и умения только по специализации «учитель начального класса» не достаточны для работы в инклюзивном классе. Необходимо иметь в наличии несколько специализаций для того,

чтобы можно было осуществлять все требования работы в инклюзивном классе, соблюдая индивидуальный подход, сотрудничать и оказывать поддержку участникам образовательного процесса в инклюзивных условиях.

Полученные данные о проблемах и путях решения проблем требуют разработки новой педагогической, психологической, медико-социальной модели кластерного подхода в инклюзивном образовании.

Исследование результатов проекта и возможности их применения относительно наших экономических, социальных возможностей и общественного мнения, сложившегося в процессе внедрения проектов, были сделаны определённые выводы, которые в последующем послужили нам некоторой основой для разработки новой кластерной модели подходящей нашим условиям, и нашему менталитету.

Также в этой главе представлена **карта продвижения** семьи в кластерных условиях по вовлечению ребёнка к образованию. Семья является социальным институтом имеющий самое важное содействие в кластерной среде. Непосредственное участие семьи обеспечивает эффективность инклюзивного образования. Мы в своём исследовании посчитали целесообразным разработать карту продвижения семьи, как одну из важнейшей ячейки общества в организации обучения ребёнка с ОВЗ.

Цель карты: эффективная организация совместного целенаправленного образования. Участие и задачи субъектов кластерного подхода:

1. Консультативная работа с родителями по вопросам особенностей детей с различными проблемами совместно со специалистами.
2. Комплексная медицинская диагностика и рекомендации родителям детей с ОВЗ.
3. Поддержка махалли в воспитании и социальной адаптации, оказание помощи в обустройстве.
4. Участие семьи во всех процессах организации, качественного обучения, подготовки к социальной жизни детей с ОВЗ.
5. Поддержка психолога.
6. Коррекционная помощь специального педагога.
7. Поддержка государственных органов: народное образование, здравоохранение, местные органы социального обеспечения.
8. Поддержка негосударственных структур: общественные организации Агентство молодёжи, ННО, НОУ, Фонды по поддержке образовательных услуг.

Существующие разные, а в большинстве случаев противоречивые взгляды на проблему обучения детей с ОВЗ, их недостатков, и возможностей, просматривается необходимость серьезно пересмотреть и добиваться толерантного, надлежащего отношения к таким детям и их обучению, воспитанию.

Обеспечение для них удобного и качественного образования является одним из вопросов кластерной модели. Поэтому акцент делается на углублённый анализ специального, общего и индивидуального воспитания детей с ОВЗ, путем исследования причин обсуждения широкого педагогического коллектива, основанного на имеющемся опыте, мнениях, установках, специальных психологических, социальных структур, которое занимает важное место в педагогических исследованиях

В содержании социальных процессов в социально-педагогических институтах в целях специально-организованной деятельности предусматриваются процесс включения человека в общество, процесс социального развития личности, процесс педагогического преобразования общества. Данный процесс направлен на преодоление причин низкого уровня личностно ориентированного подхода.

В вовлечении детей в инклюзивное образование семья является важнейшим субъектом образовательной кластерной среды. Следовательно, семья является важнейшей социальной единицей организации образования, обеспечивающей эффективность инклюзивного образования. В этом смысле цель разработанной нами карты вовлечения семьи в инклюзивное образование предусматривает следующие задачи субъектов кластерного подхода:

1. Сотрудничество специалистов, родителей и соседей;
2. Комплексная медицинская диагностика и рекомендации родителям детей-инвалидов.
3. Непрерывная психологическая поддержка испытуемых при подготовке детей к общественной жизни.
4. Поддержка профильных педагогов и общественных организаций, материальная и моральная поддержка образовательных услуг.
5. Обеспечить толерантность, достойное обращение с детьми и предоставить им удобное и качественное образование. Это основано на опыте, мыслях, взглядах, особых психологических и социальных структурах, которые играют важную роль в кластерной модели.

Заключение

Полученные данные о проблемах и путях решения проблем требуют разработки новой педагогической, психологической, медико-социальной модели кластерного подхода в инклюзивном образовании;

Создание условий для дошкольной подготовки детей к инклюзивному школьному обучению начиная с подготовительных классов специализированных школ-интернатов по программе приближенной к школьной программе;

Целенаправленное и своевременное использование имеющихся современных технических средств для эффективной подготовке детей с ОВЗ к интеграции на инклюзивное образование

Использованная литература

1. Никитина М.И. Проблема интеграции детей с особенностями развития // Инновационные процессы в образовании. Интеграция российского и западноевропейского опыта: Сб. статей. – СПб. , 1997 – Ч. 2 – С. 152-3.
2. Armstrong, D., Armstrong, A. C., Spandagou, I. Inclusion: By choice or by chance? / D. Armstrong, A. C. Armstrong, I. Spandagou // International Journal of Inclusive Education. - 2011.- Vol.15. -P.29-39.
3. Ainscow, M. From Special Education to Effective Schools for All. -Keynote presentation at the Inclusive and Supportive Education Congress / M. Ainscow. - University of Strathclyde, Glasgow, 2005.
4. Шматко Н.Д. Для кого может быть эффективным интегрированное обучение? / Н.Д.Шматко // Дефектология . - 1999. - №1. -С.41-45
5. Файзиева У.Ю., Назарова Д., Кадирова Ф. Сурдопедагогика /учебное пособие для слушателей инст.повыш.квалификации и студентоа пед.вузов/
6. Файзиева У.Ю. Теоретические основы кластерной модели инклюзивного образования в республике Узбекистан // Издательство Нисо Полиграф. – 2023г.

**JAMOAT XAVFSIZLIGINI SANITARIYA-EPIDEMIOLOGIK
TAHDIDLARDAN HUQUQIY HIMOYA QILISHGA DOIR EKOLOGIK
TALABLAR**

Nurmatov Dilshodbek Tursunmurod o'g'li

Ish joyi O'zbekiston Respublikasi Qo'riqlash bosh boshqarmasi

E-mail: NurmatovDilshodjon2002@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada Jamoat xavfsizligining__sanitariya-epidemiologik osoyishtalik holatida yashash muhitida tabiatning sifatini yomonlashtiruvchi hamda aholi salomatligiga salbiy ta'sir etuvchi zararli va xavfli omillardan, himoya qilish, ularni oldini olish hamda ularga qo'yiladigan ekologik talablar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: [Jamoat xavfsizligi](#), sanitariya-epidemiologiya, aholi salomatligi, salbiy ta'sir etuvchi zararli va xavfli omillar, normativ-texnik hujjatlar, ekologik talablar.

**ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ТРЕБОВАНИЯ К ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЕ
ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ОТ САНИТАРНО-
ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИХ УГРОЗ**

Нурматов Дилшодбек Турсунмурод ўғли

Место работы Главное управление охраны Республики Узбекистан

Э-маил: NurmatovDilshodjon2002@gmail.com

Абстрактный

В данной статье выдвигаются экологические требования по защите, предупреждению и предупреждению вредных и опасных факторов, ухудшающих качество природы и негативно влияющих на здоровье населения в условиях санитарно-эпидемиологического благополучия общественной безопасности.

Ключевые слова: Общественная безопасность, санитарно-эпидемиологическое благополучие, здоровье населения, негативно влияющие

вредные и опасные факторы, нормативно-технические документы, экологические требования.

ENVIRONMENTAL REQUIREMENTS FOR LEGAL PROTECTION OF PUBLIC SAFETY FROM SANITARY AND EPIDEMIOLOGICAL THREATS

ABSTRACT

This article presents environmental requirements for the protection, prevention, and prevention of harmful and dangerous factors that deteriorate the quality of nature in the living environment and negatively affect the health of the population in a state of sanitary and epidemiological tranquility of public safety.

Key words: Public safety, sanitary-epidemiological, public health, harmful and dangerous factors that have a negative impact, regulatory and technical documents, environmental requirements.

Jamoat xavfsizligini sanitariya-epidemiologik tahdidlardan himoya qilishni ta'minlashda sanitariya-epidemiologik osoyishtalikka doir ekologik huquqiy talablar muhim ro'l o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasi "Aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi to'g'risida"¹gi qonunida aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligini ta'minlashga doir bir qator ekologik talablar o'rnatilgan. Shunday talablardan birinchisi normativ-texnik hujjatlarni ishlab chiqishga doir talablar hisoblanadi. Ushbu talabga ko'ra, normativ-texnik hujjatlarni ishlab chiqayotgan yuridik va jismoniy shaxslar aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligini ta'minlashga qaratilgan sanitariya qoidalari, normalari va gigiyena normativlariga rioya etishi shart.

Normativ-texnik hujjatlarni ishlab chiqayotgan yuridik va jismoniy shaxslar yangi kimyoviy moddalar va biologik vositalarni, ionlashtiruvchi nurlanish manbalarini hamda tarkibida shu manbalar mavjud bo'lgan priborlarni, materiallarni, texnologik jarayonlarni, uskunalarni, atir-upa va parдоз

¹ O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2015, 34-son, 451-modda

mahsulotlarini hamda boshqa xalq iste'moli tovarlarini joriy etishdan oldin aholining sanitariya-epidemiologik xavfsizligini ta'minlashga doir normativlar bo'yicha asoslantirilgan takliflarni, ushbu normativlarga rioya etilishi ustidan nazorat qilish uslublarini, zararli mahsulot va chiqindilarni zararsizlantirish, utilizatsiya qilish usullarini ishlab chiqib, ularni kelishib olish uchun O'zbekiston Respublikasi Bosh davlat sanitariya vrachiga taqdim etishi shart².

O'zbekiston Respublikasi "Aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi to'g'risida"gi qonunining 19-moddasida ob'ektlarni rejalashtirish, loyihalashtirish va qurishga, korxonalarni texnik va texnologik jihatdan qayta jihozlashga hamda ishga tushirishga doir talablar belgilangan bo'lib, unga binoan yuridik va jismoniy shaxslar ob'ektlarni rejalashtirish, loyihalashtirish va qurish, korxonalarni texnik va texnologik jihatdan qayta jihozlash hamda ishga tushirish paytida sanitariya qoidalari, normalari va gigiyena normativlariga rioya etishi³ talab etiladi.

Kimyoviy moddalarni, biologik vositalarni va materiallarni tashish, saqlash, qo'llash, zararsizlantirish, utilizatsiya qilish hamda ko'mib tashlash paytidagi talablar ushbu qonunning 21-moddasida o'rnatilgan. Unga binoan, yuridik va jismoniy shaxslar kimyoviy moddalarni, biologik vositalarni va materiallarni tashish, saqlash, qo'llash, zararsizlantirish, utilizatsiya qilish hamda ko'mib tashlash paytida aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligini ta'minlash maqsadida sanitariya qoidalari, normalari va gigiyena normativlariga rioya etishi talab etiladi.

Jamoat xavfsizligini sanitariya-epidemiologik tahdidlardan himoya qilishni ta'minlashda radioaktiv moddalar va boshqa ionlashtiruvchi nurlanish manbalari bilan ishlash paytidagi talablar muhim ahamiyatga ega. Ushbu qonunning 22-moddasiga binoan yuridik va jismoniy shaxslar radioaktiv moddalarni hamda boshqa ionlashtiruvchi nurlanish manbalarini qazib olish, ishlab chiqarish, hosil qilish, qayta ishlash, ulardan foydalanish, ularni saqlash, ularga xizmat ko'rsatish,

² O'sha joyda

³ O'sha joyda

ularni tashish, zararsizlantirish, utilizatsiya qilish va ko'mib tashlash paytida sanitariya qoidalari, normalari va gigiyena normativlariga rioya etishi⁴ talab qilinadi.

O'zbekiston Respublikasi "Aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi to'g'risida"gi qonunining 26-moddasida xo'jalik va ichimlik suvi bilan ta'minlashga doir ekologik talablar belgilangan. Unga ko'ra, xo'jalik va ichimlik suvi bilan ta'minlash sohasida faoliyatni amalga oshiruvchi yuridik shaxslar yetkazib berilayotgan suvning sifati sanitariya qoidalari, normalari va gigiyena normativlariga, shuningdek davlat standartlariga muvofiqligini ta'minlashi shart⁵.

Markazlashtirilgan tartibda xo'jalik va ichimlik suvi yetkazib beriladigan suv quvurlari hamda ularning manbalari uchun maxsus tartibli sanitariya muhofazasi zonalari belgilanib, ular mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan tasdiqlanadi. Yuridik va jismoniy shaxslar xo'jalik va maishiy maqsadlar hamda markazlashtirilmagan tartibda suv bilan ta'minlash uchun foydalaniladigan suv havzalaridagi suvning sanitariya qoidalari, normalari va gigiyena normativlariga muvofiq bo'lishini ta'minlashi talab qilinadi.

Jamoat xavfsizligini sanitariya-epidemiologik tahdidlardan himoya qilishda veterinar osoyishtalik, ushbu osoyishtalikka tahdid soladigan hayvonot dunyosini muhofaza qilish sohasida uchraydigan turli xil yuqumli kasalliklarning oldini olishga oid ekologik talablar muhim ahamiyatga ega. Mamlakatimizda veterinar osoyishtalik va uni ta'minlashga doir talablar O'zbekiston Respublikasining 2015 yil 29 dekabrda qabul qilingan "Veterinariya to'g'risida"⁶gi qonuni bilan tartibga solinadi. Ushbu qonunda ko'rsatilishicha, davlat veterinariya xizmatining asosiy vazifalari bo'lib, epizootik monitoringni amalga oshirish, hayvonlar kasalliklarining paydo bo'lishi va ularning nobud bo'lishi sabablarini tahlil qilish, ushbu kasalliklar profilaktikasi hamda ularni davolash bo'yicha tavsiyalar ishlab

⁴ O'sha joyda

⁵ O'sha joyda

⁶ O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2016 y., 1-son, 1-modda; Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.11.2019 y., 03/19/583/4016-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son, 12.10.2021 y., 03/21/721/0952-son

chiqish, O‘zbekiston Respublikasi hududini hayvonlarning yuqumli kasalliklarini qo‘zg‘atuvchilar olib kirilishidan muhofaza qilish, sog‘liqni saqlash organlari va boshqa organlar bilan birgalikda hayvonlar va odam uchun xavfli bo‘lgan yuqumli kasalliklar o‘choqlarini tugatish, barcha chorvachilik ob‘ektlarining, kushxonalarning, kelib chiqishi hayvonotga mansub mahsulot va xom ashyoni qayta ishlovchi korxonalarining, kelib chiqishi hayvonotga mansub mahsulot va xom ashyoni realizatsiya qiladigan va saqlaydigan savdo shoxobchalarining, omborlarning veterinariya-sanitariya holatini nazorat qilish, yuridik va jismoniy shaxslardan hayvonlarning yuqumli kasalliklari tarqalishining oldini olishni hamda ularning tugatilishini ta‘minlovchi chora-tadbirlar o‘tkazilishi, shuningdek epizootik vaziyatni aniqlash uchun zarur bo‘lgan axborot taqdim etilishini talab qilish, hayvonlarning va odamning sog‘lig‘i uchun xavf tug‘diradigan hayvonlarning kasalligi aniqlangan taqdirda, hayvonlarni so‘yishga yoki yo‘q qilib tashlashga, kelib chiqishi hayvonotga mansub mahsulot va xom ashyoni zararsizlantirishga (yuqumsizlantirishga), qayta ishlashga yoki utilizatsiya qilishga taalluqli, yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan bajarilishi majburiy bo‘lgan talablarni belgilash, davlat va idoraviy veterinariya xizmatlari veterinariya mutaxassislarining faoliyatini nazorat qilish⁷ hisoblanadi.

Shuningdek, xususiy veterinariya faoliyatini amalga oshiruvchi tadbirkorlik sub‘ektlari hayvonlarda yuqumli kasallik borligi xususida shubha mavjud bo‘lgan taqdirda bu haqda davlat veterinariya xizmatiga zudlik bilan xabar qilish va kasallik doirasi kengayib ketmasligi yuzasidan barcha zarur chora-tadbirlarni ko‘rish, epizootiya paydo bo‘lgan taqdirda davlat veterinariya xizmatining ko‘rsatmalariga binoan veterinariya tadbirlarini o‘tkazishga majburdirlar.

O‘zbekiston Respublikasi hududida muomalada bo‘lgan veterinariya dori vositalari va ozuqabop qo‘shimchalar veterinariya, veterinariya-sanitariya qoidalari

⁷ O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2016 y., 1-son, 1-modda; Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 13.11.2019 y., 03/19/583/4016-son; Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son, 12.10.2021 y., 03/21/721/0952-son

hamda normalariga muvofiq bo'lishi kerak. Veterinariya dori vositalari va ozuqabop qo'shimchalarni ishlab chiqarish, realizatsiya qilish, ulardan foydalanish hamda ularni O'zbekiston Respublikasiga olib kirish faqat ular Qishloq xo'jaligi vazirligi huzuridagi Veterinariya va chorvachilikni rivojlantirish davlat qo'mitasi tomonidan davlat ro'yxatidan o'tkazilganidan keyin amalga oshiriladi.

Hayvonlar yuqumli kasalliklarining o'choqlari aniqlangan hollarda Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar, tumanlar, shaharlar, shaharchalar, qishloqlar, ovullarning muayyan hududlarini nobop punktlar deb e'lon qilish va ularda cheklovchi tadbirlar (karantin) joriy etish tegishli bosh davlat veterinariya inspektorlarining taqdimnomasiga ko'ra Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlar hokimlarining qarorlari bilan yoki O'zbekiston Respublikasi Bosh davlat veterinariya inspektorining taqdimnomasiga ko'ra O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori bilan amalga oshiriladi⁸.

Jamoat xavfsizligini sanitariya-epidemiologik tahdidlardan huquqiy himoya qilishda fuqarolarni o'simlik dunyosi mahsulotlarining zararli ta'siridan muhofaza qilishga qaratilgan ekologik talablar muhim ro'l o'ynaydi. Ushbu talablar O'zbekiston Respublikasining «O'simliklar karantini to'g'risida»⁹gi 2018 yil 9 iyulda qabul qilingan qonuni bilan tartibga solinadi.

Ma'lumki, o'simliklar karantini ob'ektlarini tashuvchilar bo'lib, transport vositalari, yerga ishlov berish qurollari, idishlar, qadoqlash vositalari, shuningdek o'simlik mahsulotlaridan tayyorlangan buyumlar, tuproq namunalari hisoblanadi. Ushbu tashuvchilarga qarshi fitosanitariya talablari qo'yiladi. Karantin ostidagi mahsulotga, uni olib kirishga, olib chiqishga, ishlab chiqarishga, qayta ishlashga,

⁸ O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2016 y., 1-son, 1-modda; Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.11.2019 y., 03/19/583/4016-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son, 12.10.2021 y., 03/21/721/0952-son

⁹ Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 10.07.2018 y., 03/18/484/1483-son; 23.01.2020 y., 03/20/603/0071-son; 15.01.2021 y., 03/21/666/0032-son; 02.04.2021 y., 03/21/681/0264-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son, 11.01.2022 y., 03/22/743/0010

saqlashga, tashishga, realizatsiya qilishga va yo‘q qilishga doir talablarni belgilaydigan, davlat va xo‘jalik boshqaruvi organlari, yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan bajarilishi shart bo‘lgan hujjatlar fitosanitariya talablari hisoblanadi.

O‘simliklar karantini ob‘ektlari aniqlangan hollarda tuman (shahar) o‘simliklar karantini davlat inspektorining taqdimnomasiga ko‘ra mahalliy davlat hokimiyati organlarining qarorlari bilan fermer va dehqon xo‘jaliklarining, o‘rmon xo‘jaliklarining yer uchastkalari, temir yo‘l stansiyalari, aeroportlar, daryo portlari, shaharchalar, posyolkalar, qishloqlar, ovullar, shuningdek ularga tutash hududlar o‘simliklar karantini ostida deb e‘lon qilinadi yoki ularda zarur karantin cheklolari o‘rnatiladi. O‘simliklar karantini ostida deb e‘lon qilingan hududda o‘simliklar karantini o‘chog‘ining tarqalishiga yo‘l qo‘yilmaydi, unga tutash hududlarda o‘simliklar karantini ob‘ektlari tarqalishining oldini olishga va ularni yo‘q qilishga qaratilgan o‘simliklar karantiniga doir tadbirlar o‘tkaziladi¹⁰.

O‘zbekiston Respublikasining “O‘simliklar karantini to‘g‘risida”gi qonunida karantin ostidagi mahsulotni olib kirish va olib chiqishga nisbatan alohida talablar belgilangan. Chunonchi, qonunning olib kirilayotgan, olib chiqilayotgan va tranzit tarzida olib o‘tilayotgan karantin ostidagi mahsulot o‘simliklar karantini ob‘ektlaridan xoli bo‘lishi hamda uning har bir turkumi fitosanitariya sertifikatlarining asl nusxalari bilan ta‘minlangan bo‘lishi, chegara punktlarida o‘simliklar karantini davlat inspektorlari tomonidan majburiy tekshiruvdan o‘tkazilishi lozim¹¹.

Ichimlik va xo‘jalik-maishiy maqsadida foydalaniladigan yer osti suv manbalari sanitariya-muhofaza zonasi ikkinchi mintaqasining chegarasi iqlim o‘zgarishi hududlariga va yer osti suvlarining muhofaza qilinganiga qarab, suvning mikrob bilan ifloslanishining suv olish joyiga qadar 100 sutkadan 400 sutkagacha

¹⁰ O‘sha joyda

¹¹ Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 10.07.2018 y., 03/18/484/1483-son; 23.01.2020 y., 03/20/603/0071-son; 15.01.2021 y., 03/21/666/0032-son; 02.04.2021 y., 03/21/681/0264-son; Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son, 11.01.2022 y., 03/22/743/0010

siljish vaqti hisobga olingan holda belgilanadi. Ushbu zonaning uchinchi mintaqa chegarasi suvning kimyoviy ifloslanishi suv olish joyigacha siljish vaqti hisobga olingan holda aniqlanadi va bu vaqt suv olish joyidan foydalanishning qabul qilingan muddatidan ortiq bo'lishi, lekin 25 yildan kam bo'lmasligi talab etiladi.

Sanitariya-muhofaza zonasi uch turga - qat'iy rejimli, cheklangan rejimli zona va kuzatuv zonasiga bo'linadi. Birinchi zona mineral suvlar yuzaga chiqadigan, shifobaxsh balchiq konlari, mineral ko'llar, suvidan davolash maqsadlarida foydalaniladigan ko'rfazlar, cho'milish joylari, shuningdek, dengizning sohil bo'yidagi mintaqasi va cho'milish joylariga tutashib ketuvchi, kengligi kamida 100 metr bo'lgan hududni qamrab oladi. Ikkinchi zona yer usti suvlari mineral suvlar yuzaga chiqadigan joy, shifobaxsh balchiq konlari, mineral ko'llar va ko'rfazlar, mineral manbalar hosil bo'lishida ishtirok etadigan mineral va chuchuk suv aylanib turadigan yer yuzasidan uncha chuqur bo'lmagan joylarga oqadigan hududni, mineral suvlar va shifobaxsh balchiqlar tabiiy hamda sun'iy saqlanadigan joylarni, sanatoriya-kurort va dam olish tashkilotlari joylashgan hududni, shuningdek, loyiha hujjatlariga ko'ra istirohat bog'lari, o'rmon-parklar va boshqa ko'kalamzor joylarni barpo qilish mo'ljallangan hududlarni qamrab oladi.

Uchinchi zona gidromineral resurslar to'yinadigan va shakllanadigan barcha hududlarni va ular atrofidagi o'rmon daraxtzorlarini, shuningdek, sanitariya-muhofaza zonasi uchun belgilangan qoidalarga amal qilmagan holda xo'jalik maqsadlarida foydalanish mineral suv va shifobaxsh balchiq konlarining gidrogeologik rejimiga, sanitariya va landshaft-iqlim sharoitlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan hududlarni o'z ichiga qamrab oladi.

Suv omborlari, daryolar, ichimlik va xo'jalik-maishiy ehtiyojlar uchun ishlatiladigan kanallarning suvni muhofaza qilish zonalarida o'simliklar zararkunandalari va kasalliklariga, begona o'tlarga qarshi ishlatiladigan zaharli kimyoviy vositalarning har qanday turini qo'llash va ko'mish, zaharli kimyoviy vositalar, pestitsidlar, gerbitsidlar va mineral o'g'itlar saqlanadigan omborlar,

markazlashgan kanalizatsiya tarmoqlari bo'lmagan yangi uy-joylar va turistik komplekslarni bunyod etish, kanalizatsiya-tozalash inshootlari va oqova suvlarning turli xil sig'imlarini barpo etish, yangi qabristonlarni joylashtirish va mavjudlariga yangi mayitlarni qo'yish, chorvachilik va parrandachilik fermalari, nobud bo'lgan hayvonlar, parrandalar va baliqlarni ko'mish joylarini qurish, kimyoviy va radioaktiv moddalar ishlab chiqarish chiqindilarini joylashtirish, transport vositalari uchun to'xtash joyi, yonilg'i-moylash materiallarini quyish shoxobchalari, tuzatiladigan, texnik ko'rikdan o'tkaziladigan ustaxonalar qurish, tozalanmagan sanoat va xo'jalik-maishiy oqova suvlarni tashlash, chorva mollarini tartibsiz o'tlatish, daraxt va butalarni kesish taqiqlab qo'yiladi.

Suv omborlari, daryolar, yer osti chuchuk suvlari hosil bo'ladigan hududlarning suvni muhofaza qilish zonalarida suvning holatiga ta'sir ko'rsatuvchi qurilish, kovlash, qirg'oqlarni mustahkamlash va portlatish ishlarini olib borish, foydali qazilmalar va suv o'tlarini olish, ularni qayta ishlash, quvurli tarmoqlar va kommunikatsiya kabellarini yotqizish, burg'ilash, qishloq xo'jaligi va boshqa ishlarni bajarish ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish, davlat sanitariya nazorati va yer tuzish, shuningdek, geologiya va mineral resurslar, favqulodda vaziyatlar va suv xo'jaligi organlari bilan kelishilgan holda faqat mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlarining qarori bilan amalga oshirilishi mumkin.

Suv omborlari va boshqa suv havzalarining tegishli suv sathi chizig'idan 2 kilometr masofagacha aviatsiya yordamida qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan va o'rmon fondi yerlariga zararli kimyoviy vositalarni sepish mumkin emas. Sohil bo'yida ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish hamda suv xo'jaligi organlari, shuningdek, suv xo'jaligi ob'ektlaridan foydalanuvchi tashkilotlarning roziligisiz hamda mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari ruxsatisiz qishloq xo'jaligi ekinlari yetishtirish, organik va mineral o'g'itlarni saqlash va qo'llash, chorva mollarini boqish va ularni saqlash joylarini tashkil etish, har qanday turdagi doimiy va vaqtinchalik bino va inshootlar, shu jumladan molxona,

o‘tinxona, hojatxonava boshqalar qurish, mineral o‘g‘itlarni transportda tashish va sepishda qo‘llanilgan idishlar, mashina va asbob-uskunalarini tozalash va yuvish, jun, kanop va teri yuvish mumkin emas.

Ichimlik va xo‘jalik-maishiy maqsadida foydalaniladigan yer usti va yer osti suv manbalari sanitariya-muhofaza zonasining birinchi mintaqasi hududida, shuningdek, xo‘jalik-ichimlik suv ta‘minoti tizimi inshootlari sanitariya-muhofaza zonasining birinchi mintaqasi hududida ichimlik va xo‘jalik-maishiy suv ta‘minoti tizimining asosiy inshootlaridan tashqari barcha turdagi qurilishlar, uy-joy va jamoat binolarini joylashtirish, odamlarning, shu jumladan, ichimlik va xo‘jalik-maishiy suv ta‘minoti tizimida ishlovchi xodimlarning yashashi, ichimlik va xo‘jalik-maishiy suv ta‘minoti tizimi inshootlariga xizmat ko‘rsatuvchi quvurlardan tashqari boshqa maqsadlar uchun mo‘ljallangan quvurlarni o‘tkazish, oqova suvlarni yer usti suv manbalariga oqizish, cho‘milish, chorva mollarini sug‘orish va boqish, baliq ovlash, zaharli kimyoviy vositalar, pestitsidlar, gerbitsidlar, mineral va organik o‘g‘itlarni qo‘llash, saqlash va ko‘mish, transport vositalarini yuvish taqiqlanadi.

Ichimlik va xo‘jalik-maishiy maqsadlarda foydalaniladigan yer usti va yer osti suv manbalari sanitariya-muhofaza zonasining ikkinchi mintaqasi hududida, shuningdek, xo‘jalik-ichimlik suv ta‘minoti tizimining inshootlari sanitariya-himoya mintaqasi doirasida hududni maishiy chiqindilar, go‘ng, sanoat va qurilish chiqindilari, maishiy oqovalar va boshqalar bilan ifloslantirish, zaharli kimyoviy moddalar va mineral o‘g‘itlar, yonilg‘i-moylash materiallari, o‘ra-chuqurlar, shlam saqlanadigan joylar va xo‘jalik-ichimlik suv ta‘minoti manbalarining kimyoviy ifloslanishiga olib keluvchi boshqa inshootlarni joylashtirish, nobud bo‘lgan hayvon, parranda va baliqlar ko‘miladigan joylar, qabristonlar, go‘ng saqlanadigan joylar, silos saqlanadigan chuqurlar, chorvachilik va parrandachilik tashkilotlarini joylashtirish, o‘g‘itlarni aviatsiya yordamida sepish, qum va shag‘al qazib olish, sanitariya-muhofaza zonalari birinchi mintaqasining tashqi chegaralaridan 500 metr masofada chorva mollari, shuningdek, parranda va baliq boqish mumkin emasligi belgilab qo‘yiladi.

Ichimlik va xo‘jalik-maishiy maqsadlarda ishlatiladigan yer usti va yer osti suv manbalari sanitariya-muhofaza zonasining uchinchi mintaqasi hududida tabiat resurslari va davlat sanitariya nazorati organlari bilan kelishgan holda amaldagi sanitariya normalari, tabiatni muhofaza qilish talablariga rioya qilgan holda xo‘jalik faoliyati va boshqa faoliyat bilan shug‘ullanishga ruxsat berilishi mumkin.

Sanitariya-muhofaza zonalarida tabiiy davolash vositalarining tegishli sanitariya holatini, davolanish va dam olish uchun qulay sharoitlar saqlanishini ta‘minlaydigan sanitariya-sog‘lomlashtirish hamda boshqa tadbirlar amalga oshiriladi. Birinchi zona hududida tabiiy davolash vositalaridan foydalanish bilan bevosita bog‘liq bo‘lmagan fuqarolarning doimiy yoki vaqtincha yashashlari, bino va inshootlar qurish, kon qazish va tuproq ishlarini bajarish, manbaning tabiiy davolash xususiyatiga va hududning sanitariya holatiga zararli ta‘sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan harakatlarni amalga oshirish taqiqlab qo‘yiladi.

Ikkinchi zona hududida aholining davolanishi va dam olishi bilan bog‘liq bo‘lmagan bino va inshootlar qurish, kurortni rivojlantirish va obodonlashtirish bilan bevosita bog‘liq bo‘lmagan kon ishlarini bajarish, shimuvchi quduqlar qurish, sug‘oriladigan va yer osti filtrlash maydonlari, qabristonlar, nobud bo‘lgan hayvonlar, parranda va baliqlar ko‘miladigan va chorva mollari ommaviy haydab o‘tiladigan joylarni tashkil qilish, o‘simliklar zararkunandalari va kasalliklariga qarshi kurashish maqsadida zaharli kimyoviy vositalarni qo‘llash, yashil daraxtzorlarni kesish hamda yer uchastkalari, o‘rmonlar va suv havzalaridan davolash vositalari sifatining yomonlashuviga yoki ularning kamayishiga olib kelishi mumkin bo‘lgan har qanday foydalanish mumkin emas.

Uchinchi zona hududida tabiat resurslari va davlat sanitariya nazorati xizmati organlari bilan kelishilgan holda tabiiy davolash vositalariga va hududning sanitariya holatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lmagan barcha turdagi ishlarni amalga oshirishga ruxsat etiladi.

Suvni muhofaza qilish va sanitariya-muhofaza zonalarini tashkil etish bo'yicha qaror tuman ahamiyatga ega bo'lgan kanallar, sug'orish va kollektor-drenaj tarmoqlari, xo'jalik-ichimlik suv ta'minoti tizimlari, viloyat va Toshkent shahri ahamiyatiga ega bo'lgan daryolar, boshqa suv oqimlari, suv omborlari, kanallar, sug'orish va kollektor-drenaj tarmoqlari, xo'jalik-ichimlik suv ta'minoti tizimlari, xo'jalik suv ta'minoti tizimlari uchun Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi raisi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimlari, transchegaraviy, viloyatlararo va alohida ahamiyatga ega bo'lgan suv ob'ektlari, shuningdek, mineral suv manbalari va respublika ahamiyatiga ega bo'lgan boshqa kurortlar va sanatoriylar davolash vositalari bo'yicha esa Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadi.

Tarkibiga qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan sug'orilmaydigan yerdan tashkil topgan qirg'oq bo'yidagi va sanitariya-muhofaza mintaqalari kiradigan suvni muhofaza qilish zonalarini va sanitariya-muhofaza zonalarini O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan sug'oriladigan yerlar O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bilan tasdiqlanadi. Suvni muhofaza qilish va sanitariya-muhofaza zonalarining tasdiqlangan chegaralari joyning o'zida ogohlantiruvchi belgilar bilan ajratib qo'yiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2015, 34-son, 451-modda
2. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2016 y., 1-son, 1-modda; Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.11.2019 y., 03/19/583/4016-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son, 12.10.2021 y., 03/21/721/0952-son
3. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 10.07.2018 y., 03/18/484/1483-son; 23.01.2020 y., 03/20/603/0071-son; 15.01.2021 y., 03/21/666/0032-son; 02.04.2021 y., 03/21/681/0264-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021 y., 03/21/683/0375-son, 11.01.2022 y., 03/22/743/0010.

4. D.T.Nurmatov (2022). Jamoat xavfsizligida Sanitariya-epidemiologik tahdidlar oldini olish sohasida xalqaro tajriba va undan O‘zbekiston Respublikasida foydalanish muammolari. INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “SCIENCE AND INNOVATION” Volume:1 Issue:6/202-206 Toshkent.
5. D.T.Nurmatov (2022). Jamoat xavfsizligini sanitariya-epidemiologik tahdidlardan huquqiy himoya qilishni takomillashtirish. EURASIAN JOURNAL OF LAW, FINANCE AND APPLIED SCIENCES INNOVATION” Volume: 2 Issue:13 /196-203. Toshkent.
6. D.T.Nurmatov (2023). Jamoat xavfsizligiga sanitariya-epidemiologik tahdidlar tavsifi. TADQIQOTLAR jahon ilmiy –metodik jurnal. 5-son 1-to’plam /281-291.
7. D.T.Nurmatov (2024). Jamoat Xavfsizligiga Sanitariya-Epidemiologik Tahdidlar International Multidisciplinary Research in Academic Science (IMRAS) (92-95) Volume. 7, Issue 04, April 2024.
8. D.T.Nurmatov Sanitariya – epidemiologik tahdidlarning oldini olish sohasida davlat boshqaruvi va nazoratining o‘rni va ahamiyati. O‘zbekiston Respublikasi Jamoat Xavfsizligi Universiteti O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarida Harbiy Intizomni Mustahkamlashning Nazariy Va Amaliy Muammolari Mavzusidagi Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiya Materiallari 30.01.2023/ 361-368.
9. D.T.Nurmatov Sanitariya-epidemiologik tahdidlarni oldini olish sohasida uchraydigan huquqbuzarliklar turlari va ularni oldini olish muammolari. O‘zbekiston respublikasi jamoat xavfsizligi universiteti Inson qadrini ulug‘lovchi xalqparvar davlat barpo etish respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari 20.04.2023/95-97.

**OUTLINE
VOLUME-1, ISSUE-7**

1.	LANGUAGE CHANGE AND EVOLUTION: THE HISTORICAL DEVELOPMENT AND MODERN TRANSFORMATIONS OF THE ENGLISH LANGUAGE Mamasoatova Sevara Pulatovna	3-5
2.	DIFFERENTIATED INSTRUCTION AND INDIVIDUALIZED APPROACHES IN TEACHING ENGLISH Toshtemirova Dinora Kurbonazarovna	6-9
3.	1945 -1991- YILLARDA O‘ZBEKISTON SSRDA IJTIMOYIY TA‘MINOT TIZIMINING MOLIYALASHTIRISH MANBALARI Allaberganov Ollabergan Arslanbekovich	10-15
4.	1917-1946-yillarda Xorazmda temir yo‘l qurish loyihalari va ularning barbod bo‘lishi Otaboyev Rahmonbek Maqsudovich	16-19
5.	DAVLAT AKTIVLARINI SAMARALI BOSHQARILISHINI NAZORAT QILISHNI TAKOMILLASHTIRISH. Mirzayev O. Nazarov G‘ayrat Olim o‘g‘li	20-22
6.	MINTAQADA ZIYORAT TURIZM SALOHIYATINI OSHIRISH MEXANIZMINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI J.N.Uzaqov, K.S.Jumanazarov	23-33
7.	MODERN TRENDS IN ASSESSING THE IMPACT OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT ON THE ENVIRONMENT Norimbetova Nilufar Turgun qizi	34-37
8.	Axborot xuruji nima? Raxmonova Go‘zal Bobir qizi	38-40
9.	ABU ALI IBN SINONING TIBBIYOT SOHASIGA QO‘SHGAN HISSASI Nutfulloyev Nurbek Ulug‘bek o‘g‘li	41-43

10.	Alisher Navoiy devonlarining XIX asrda kitobat qilingan qo'lyozma nusxalari (Davlat adabiyot muzeyi fondi asosida) Mahmudova Mahliyo Ma'rufjon qizi	44-48
11.	Implementing Project-Based Learning Inomkhojaeva Shodiyakhon Abdukodirkhoja qizi	49-53
12.	«Оптимизация специальных образовательных учреждений как эффективный путь трансформации образования детей с ОБЗ» Файзиева Убайда Юнусовна	54-59
13.	JAMOAT XAVFSIZLIGINI SANITARIYA-EPIDEMIOLOGIK TAHDIDLARDAN HUQUQIY HIMOYA QILISHGA DOIR EKOLOGIK TALABLAR Nurmatov Dilshodbek Tursunmurod o'g'li	60-72
14.	MUNDARIJA	73-74